

Fakulta elektrotechnická
Katedra výkonové elektroniky a strojů

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kompenzace zemních poruch pomocí spínaného zdroje proudu
připojeného k uzlu soustavy

Autor práce: **Bc. František Iška**
Vedoucí práce: **doc. Ing. Tomáš Komrska, Ph.D.**

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta elektrotechnická
Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. František IŠKA**
Osobní číslo: **E21N0003K**
Studijní program: **N0714A060017 Aplikovaná elektrotechnika**
Téma práce: **Kompence zemních poruch pomocí spínaného zdroje proudu připojeného k uzlu soustavy**
Zadávající katedra: **Katedra elektroenergetiky**

Zásady pro vypracování

1. Sestavte matematický model neúčinně uzemněné distribuční sítě.
2. Navrhněte topologii a sestavte matematický model výkonového měniče připojeného k uzlu sítě, generující kompenzační proud.
3. Sestavte jednoduchý laboratorní prototyp distribuční sítě kompenzované řízeným zdrojem proudu – výkonovým polovodičovým měničem v uzlu sítě.
4. Na laboratorním prototypu proveďte měření a analýzu účinnosti kompenzace jednofázových zemních poruch pomocí zdroje proudu.

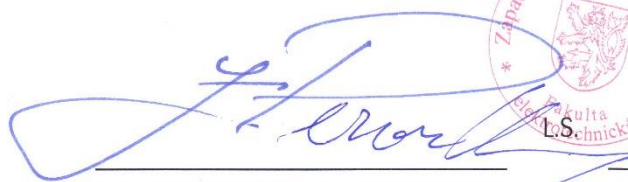

Rozsah diplomové práce: **40 – 60**
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

1. TOMAN, Petr, et al. Provoz distribučních soustav. *ČVUT v Praze, Praha*, 2011, 263.
2. „IEEE Guide for Protective Relay Applications to Distribution Lines,“ in IEEE Std C37.230-2007 , vol., no., pp.1-100, 2008, doi: 10.1109/IEEESTD.2007.4447926.

Vedoucí diplomové práce: **Doc. Ing. Tomáš Komrska, Ph.D.**
Research and Innovation Centre for Electrical
Engineering

Datum zadání diplomové práce: **7. října 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **26. května 2023**

Prof. Ing. Zdeněk Peroutka, Ph.D.
děkan

Doc. Ing. Karel Noháč, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 7. října 2022

Abstrakt

Tato diplomová práce je zaměřena na kompenzaci proudu zemního spojení v neúčinně uzemněných elektrizačních sítích pomocí výkonového polovodičového měniče, připojeného k uzlu sítě. V teoretické části je popsána problematika vzniku zemního spojení, jeho negativní důsledky a kompenzace prostřednictvím zhášecí tlumivky. Dále se práce zabývá možností využití jednofázového napěťového střídače pro kompenzaci proudu zemního spojení. Součástí praktické části práce je pak ověření principu kompenzace prostřednictvím sestaveného matematického modelu a experimentálních měření provedených na sestaveném fyzickém modelu neúčinně uzemněné sítě.

Klíčová slova

distribuční síť, kompenzace zemního spojení, neúčinně uzemněná síť, napěťový střídač

Abstract

This master thesis is focused on the compensation of the earth fault current in ineffectively grounded grids using a semiconductor converter connected to the neutral point of the grid. In the theoretical part, the issue of the formation of an earth fault, its negative consequences and its compensation using Petersen coil are described. Furthermore, the thesis deals with the possibility of using a single-phase voltage inverter for compensation of the earth fault current. Practical part of this thesis deals with the verification of the principle of this compensation through constructed mathematical model and experimental measurements performed on the constructed physical model of the ineffectively grounded grid.

Key Words

Distribution grid, earth fault compensation, inefficiently grounded grid, voltage inverter

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, s použitím odborné literatury a pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této diplomové práce.

Dále prohlašuji, že veškerý software, použitý při řešení této diplomové práce, je legální.

.....

podpis

V Plzni dne 22. 5. 2023

Bc. František Iška

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu diplomové práce doc. Ing. Tomášovi Komrskovi, Ph.D. za cenné rady, metodické vedení a vřelý přístup.

Obsah

Úvod.....	- 1 -
1 Teoretický úvod.....	- 2 -
1.1 Způsoby uzemnění uzlu sítě.....	- 2 -
1.2 Druhy zemních spojení.....	- 3 -
1.3 Příčiny a důsledky zemního spojení.....	- 4 -
1.4 Zemní spojení v izolované síti	- 4 -
1.5 Kompenzace proudu zemního spojení zhášecí tlumivkou	- 5 -
1.5.1 Zbytkový proud.....	- 7 -
1.6 Problematika vyšších harmonických.....	- 7 -
1.7 Kompenzace zemního spojení pomocí střídače	- 8 -
2 Matematické modely	- 9 -
2.1 Model sítě.....	- 9 -
2.2 Model měniče.....	- 11 -
2.3 Model sítě kompenzované měničem	- 13 -
3 Fyzický model distribuční sítě.....	- 16 -
3.1 Popis modelu	- 16 -
3.1.1 Měnič a jeho řízení	- 17 -
3.1.2 Proudová a napěťová čidla.....	- 18 -
3.2 Řídící algoritmy.....	- 18 -
3.2.1 Synchronizace pomocí algoritmu SOGI	- 19 -
3.2.2 Synchronizace pomocí Fourierovy transformace	- 21 -
3.2.3 Regulace výstupního proudu měniče	- 22 -
3.2.4 Modulace	- 24 -
4 Experimentální měření na laboratorním prototypu	- 25 -
4.1 Zemní spojení v izolované síti	- 25 -
4.2 Zemní spojení kompenzované zhášecí tlumivkou	- 28 -
4.3 Kompenzace proudu ZS prostřednictvím měniče	- 31 -
4.4 Kompenzace měničem při zesíleném svodu sítě.....	- 36 -
4.5 Kompenzace třetí harmonické.....	- 39 -

Zhodnocení a závěr	- 43 -
Použitá literatura	- 44 -

Seznam symbolů a zkratek

Značka	Popisek
ZS	Zemní spojení
DS	Distribuční síť
VVN	Velmi vysoké napětí
VN	Vysoké napětí
NN	Nízké napětí
ZT	Zhášecí tlumivka
U_f	Fázové napětí sítě
ω	Úhlová frekvence
U_0	Netočivá složka napětí sítě
I_{zs}	Proud zemního spojení (též poruchový proud)
I_{kap}	Kapacitní proud sítě
I_{0x}	Netočivá složka proudu měřeného na vývodu z rozvodny
L	Indukčnost tlumivky
C	Kapacita
R_{zs}	Odpor zemního spojení (též odpor poruchy)
R_s	Svodový odpor sítě
I_L	Proud tlumivky
I_{me}	Proud generovaný měničem
IGBT	Bipolární tranzistor s izolovaným hradlem
RCC	Zařízení pro kompenzaci zbytkového proudu

Úvod

Penetrace výkonových polovodičových systémů do energetických sítí stále roste. Příkladem, dnes již běžně používaných zařízení, jsou takzvané statické synchronní kompenzátory (STATCOM), využívající obvykle tranzistory typu IGBT, nebo měniče pro stejnosměrný vysokonapěťový přenos (HVDC) [1].

Lze předpokládat, že i do budoucna bude trend využívání polovodičových systémů pokračovat, a to především v souvislosti s přibývajících fotovoltaickými elektrárnami a bateriovými uložišti.

Tato práce se zabývá možností využití výkonových měničů k řešení problémů souvisejících se zemním spojením v distribučních sítích VN, konkrétně pak kompenzací proudu zemního spojení prostřednictvím jednofázového napěťového střídače připojeného k uzlu sítě.

Teoretická část práce bude popisovat problematiku zemního spojení (ZS), jeho vzniku, dnes používané kompenzaci proudu ZS pomocí zhasací tlumivky a potenciálními výhodami plynoucími z použití výkonového měniče připojeného k uzlu sítě.

Praktická část práce spočívá v ověření principu kompenzace proudu ZS výkonovým měničem, a to prostřednictvím sestaveného matematického modelu a experimentálního měření na sestaveném laboratorním prototypu s výkonovým měničem a fyzickém modelu DS. K vytvoření matematického modelu měniče připojeného k uzlu neúčinně uzemněné sítě a simulace jeho provozu je použit simulační nástroj PLECS a prostředí Matlab Simulink. Fyzický nízkonapěťový model neúčinně uzemněné sítě emuluje rozvodnu VN se dvěma vývody s možností emulace zemního spojení.

1 Teoretický úvod

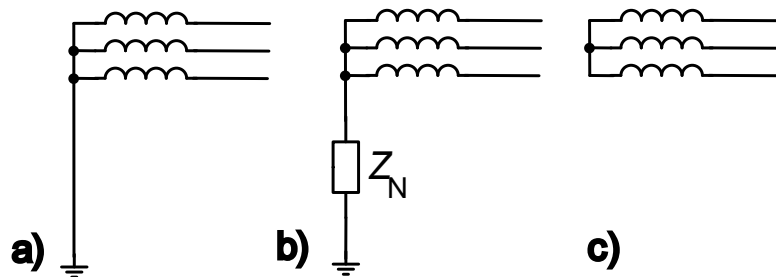
Distribuční sítě VN na území ČR pracují na napětí 10, 35 nebo nejčastěji 22 kV. Mezi nejdůležitější požadavky kladené na tyto sítě patří bezpečnost a spolehlivost provozu, tedy schopnost zajištění nepřetržité dodávky elektrické energie [2].

Nejčastějším poruchovým stavem v těchto sítích je takzvané zemní spojení (dále jen ZS). Jde o situaci, kdy dojde ke spojení jedné fáze se zemí. Chování elektrizační sítě při této poruše záleží na způsobu uzemnění jejího uzlu.

1.1 Způsoby uzemnění uzlu sítě

Elektrické sítě lze obecně rozdělit podle způsobu uzemnění uzlu do třech skupin:

- účinně uzemněné, které mají uzel transformátoru přímo spojen s bodem zemního potenciálu,
- neúčinně uzemněné, kde je uzel uzemněn přes impedanci Z_N ,
- izolované.

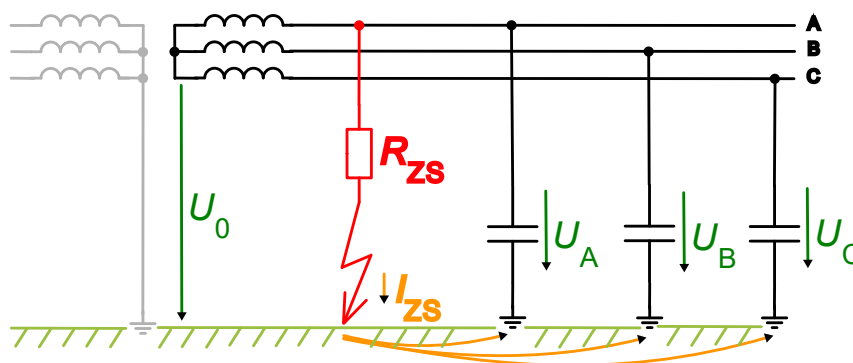

Obr. 1 Způsoby uzemnění uzlu sítě: a) účinně uzemněná síť, b) neúčinně uzemněná síť, c) izolovaná síť

Jako účinně uzemněné jsou provozovány například sítě VVN (110 kV) a typicky sítě NN. Dojde-li ke spojení jednoho fázového vodiče se zemí, hovoříme v tomto případě o zkratu, nikoliv o ZS a poškozený vývod musí být ihned vypnut.

V dalších dvou zmíněných případech spojení jedné fáze se zemí (tedy ZS) další provoz sítě umožňuje. Problém však může představovat proud, který místem ZS prochází v důsledku parazitních kapacit a svodu fázových vodičů proti zemi.

Při zemním spojení je v síti přítomna netočivá složka napětí, kdy se napětí mezi uzlem transformátoru a bodem zemního potenciálu odvíjí od fázového napětí transformátoru. Netočivá složka napětí vyvolá netočivou složku proudu, která se uzavírá místem ZS (poruchový proud I_{ZS}) a zejména parazitními kapacitami vedení.

Obr. 2 Zemní spojení v izolované síti

Na obr. 2 je znázorněno zemní spojení v nekompensované, kapacitně symetrické, izolované síti, u které zanedbáváme vliv svodu. Proud I_{ZS} závisí na odporu zemního spojení R_{ZS} . Je-li odpor R_{ZS} nulový, pak proud I_{ZS} odpovídá kapacitnímu proudu sítě I_{kap} :

$$I_{kap} = j3\omega C_0 U_f, \quad (1.1)$$

kde ω je úhlová frekvence, C_0 je kapacita vodiče jedné fáze proti zemi na všech vedeních v dané síti a U_f je fázové napětí transformátoru vn/vn na straně vn. Pro každý typ vedení se udává hodnota měrné kapacity (kapacity na jednotku délky vedení), přičemž pro kabelová vedení bývá tato hodnota výrazně vyšší než pro venkovní vedení. C_0 je pak součtem kapacit všech vedení, která jsou v danou chvíli zapojena v síti [3].

Sítě s nízkými hodnotami I_{kap} lze provozovat s izolovaným uzlem. Jedná se zpravidla o malé sítě v průmyslových, elektrárenských či teplárenských provozech. Překračuje-li I_{kap} hodnotu 20 A, je nutné provozovat danou síť jako neúčinně uzemněnou a proud ZS kompenzovat. Pro venkovní síť VN se doporučuje kompenzace už pro hodnotu I_{kap} větší než 10 A [2] [3].

V reálné síti je pak poruchový proud tvořen nejen jalovou kapacitní složkou, ale také činnou složkou, která představuje celkový svodový proud sítě (vodivosti mezi fázovými vodiči a zemí). Podstatný vliv na velikost proudu ZS má také přítomnost vyšších harmonických složek napětí v síti [2].

1.2 Druhy zemních spojení

Zemní spojení lze rozdělit podle doby jejich trvání na:

- mžiková – s dobou trvání do 0,5 s,
- krátkodobá – s dobou trvání do 5 minut,
- trvalá – trvajících zpravidla až do odstranění poruchy a

- přerušovaná – opakující se mžiková či krátkodobá ZS způsobená obvykle zhasínáním a opětovným zapalováním oblouku [4].

Dalším kritériem pro rozdělení bývá velikost odporu v místě ZS. Rozlišujeme:

- odporová zemní spojení s nezanedbatelným odporem (řádově stovky Ω),
- kovová a oblouková zemní spojení jejichž odpor bývá řádově jednotky Ω a jeho vliv je zanedbatelný [4].

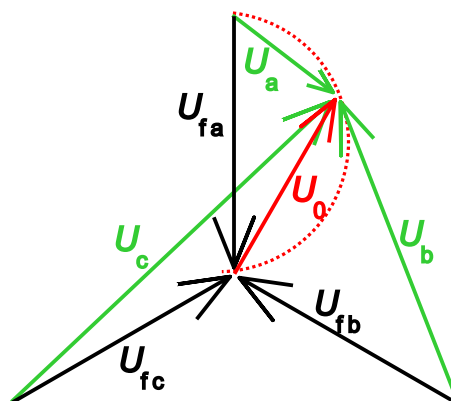
1.3 Příčiny a důsledky zemního spojení

Zemní spojení je důsledkem izolační vady, která u venkovních vedení vzniká často v důsledku atmosférických vlivů, značným znečištěním izolátorů a v některých případech také zásahem osoby či zvířete (především velkých ptáků dosedajících na sloup). Oblouk při obloukových ZS na venkovním vedení může poškozovat izolátory, přepalovat vodiče nebo způsobit požár. Díky své pohyblivosti může oblouk zasáhnout i vodič další fáze a způsobit dvoufázový i trojfázový zkrat, což vede k vypnutí vedení nadproudovými ochranami a přerušování dodávky energie spotřebitelům [4].

Jak je ukázáno dále, napětí nepostižených fází proti zemi se při ZS může zvýšit i na hodnotu odpovídající sdruženému napětí sítě, v důsledku čehož dochází v celé síti k většímu namáhání izolace což zvyšuje pravděpodobnost vzniku další poruchy.

Dále jsou zde problémy související s poruchovým proudem, který v místě ZS vytváří krokové napětí. Je zde riziko úrazu elektrickým proudem a také riziko vzniku požáru.

1.4 Zemní spojení v izolované síti

Obr. 3 Fázorový diagram – ZS v izolované síti [4]

Ve fázorovém diagramu na obr. 3 vidíme napěťové poměry v izolované síti při zemním spojení na fázi A. Vidíme zde napětí jednotlivých fází proti uzlu transformátoru (U_{fa} , U_{fb} ,

U_{fc}). Tato napětí nejsou poruchou dotčena, stejně tak sdružená napětí mezi jednotlivými fázemi, která jsou důležitá z hlediska distribučních sítí NN, napájených ze sítě VN přes distribuční transformátory v zapojení Dy. Právě tato skutečnost umožňuje provoz sítě i při zemním spojení. Dále jsou v diagramu zakreslena napětí jednotlivých fází proti zemi (značena U_a , U_b , U_c) a netočivá složka napětí U_0 , která odpovídá napětí mezi uzlem sítě a bodem zemního potenciálu. Napětí U_a , U_b , U_c i U_0 závisí zejména na odporu poruchy. Při dokonalém kovovém ZS napětí fází bez poruchy (U_b a U_c) svou velikostí odpovídají sdruženému napětí sítě a platí:

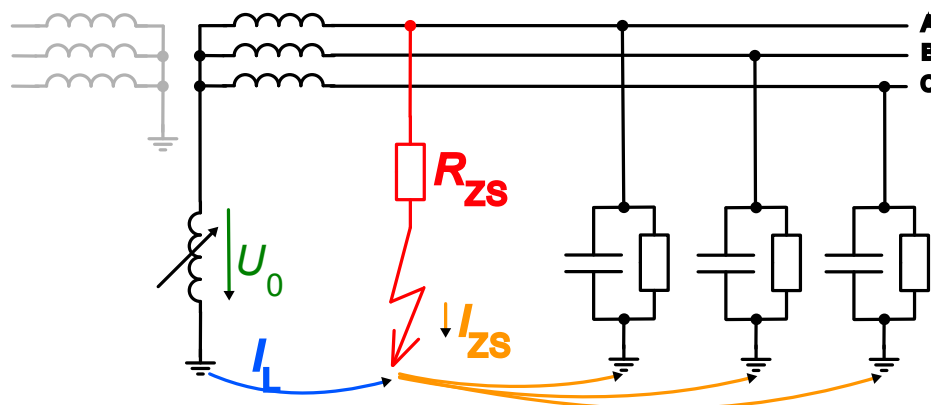
$$U_0 = -U_{fa} \quad (1.2)$$

Při zvětšování odporu zemního spojení R_{ZS} se fázory U_a , U_b , U_c a U_0 pohybují po naznačené kružnici, přičemž fázové napětí nepostižené fáze může překročit hodnotu sdruženého napětí soustavy. Od určité mezní hodnoty odporu se síť z hlediska napětí jeví jako bez poruchy a U_0 je nulové [2].

1.5 Kompenzace proudu zemního spojení zhášecí tlumivkou

V současné době většina distribučních sítí na našem území využívá centralizované kompenzace prostřednictvím zhášecí tlumivky (ZT), též označované jako Petersonova cívka. Obvykle se jedná o tlumivku s laditelnou indukčností, umístěnou v transformovně VVN/VN, připojenou mezi uzlem napájecího transformátoru a bodem zemního potenciálu. Zhášecí tlumivka tak realizuje neúčinné uzemnění sítě.

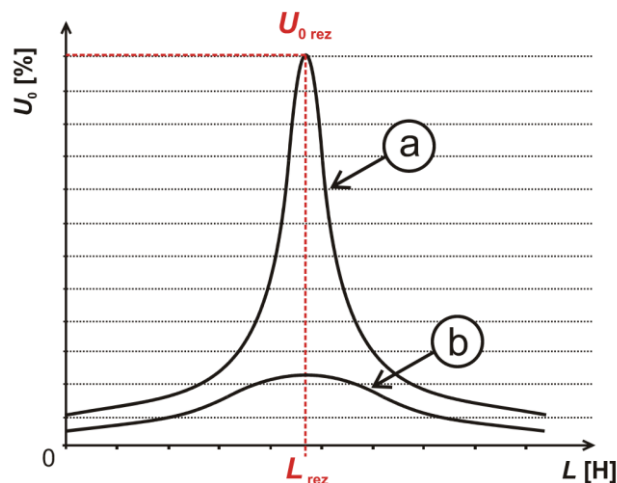
V případě ZS se na ZT objevuje netočivá složka napětí sítě U_0 , které na tlumivce vyvolá proud I_L působící jako kompenzační proud ZS. V optimálním případě kompenzace odpovídá proud tlumivky celkovému proudu parazitních kapacit a proud ZS je pak minimální [2].

Obr. 4 Kompenzace ZS prostřednictvím zhášecí tlumivky [4]

Pro dokonalou kompenzaci kapacitního proudu je nutné ZT naladit do rezonance s kapacitou vedení. Ladění se obvykle provádí změnou velikosti vzduchové mezery magnetického jádra tlumivky. Přeladění tlumivky je nutné při každé změně uspořádání sítě (např. při odpojení části vedení) a v současné době je automatizované. Na obr. 5 jsou rezonanční křivky, dle kterých se tlumivka ladí. Strmá rezonanční křivka a) odpovídá síti s poměrně velkou kapacitní nesymetrií, kde je napětí U_0 v rezonanci vysoké. ZT se v takovém případě podladí, aby zvýšené napětí v bezporuchovém stavu příliš nenamáhalo izolaci. Podladění tlumivky ovšem způsobí, že kompenzace jalové složky poruchového proudu není optimální [2].

U sítě s malou kapacitní nesymetrií, což jsou typicky sítě s vyšším podílem kabelových vedení, je rezonanční křivka naopak poměrně plochá (křivka b na obr. 5). Nalezení maxima U_0 , a tedy naladění tlumivky do rezonance, tak může být obtížné [2].

Obr. 5: Rezonanční křivka sítě s velkou (a) a malou (b) kapacitní nesymetrií, převzato z [2]

Je-li zemní spojení v síti se ZT dobře kompenzováno, poruchový proud dosahuje minimálních hodnot (mluvíme o tzv. zbytkovém proudu, viz dále). Tím se sice omezují negativní následky ZS spojené s krokovým napětím a hořením oblouku v místě ZS, na druhou stranu se tím omezuje schopnost zemních ochran identifikovat postižený vývod. Proto se pro zvýšení citlivosti ochran používá připínání pomocného odporníku. Pomocný odporník, obvykle o odporu jednotek ohmů, se pomocí stykače připojuje k pomocnému sekundárnímu vinutí ZT o jmenovitém napětí 500 V. Tím se zvýší činná složka poruchového proudu a postižený vývod lze snáze identifikovat. Připnutí odporníku je řízeno automatikou a trvá jen po dobu nezbytnou k zareagování zemní ochrany postiženého vývodu (obvykle 1 s). Poruchový proud se však připnutím odporníku zvýší [2].

1.5.1 Zbytkový proud

Zbytkový, nebo též reziduální proud je proud, který místem ZS v reálné síti protéká po vykompenzování. Jak již bylo uvedeno, ZT obvykle není naladěna přesně do rezonance, ale provozuje se mírně podladěná či přeladěná. Jalová složka poruchového proudu, způsobená kapacitou sítě tak není vykompenzována dokonale. Proud zemního spojení však má i činnou složku, způsobenou svodem sítě. Tu prostřednictvím tlumivky, coby pasivního prvku, kompenzovat nelze. V reálné síti pak bývá zbytkový proud tvořen i vyššími harmonickými složkami.

1.6 Problematika vyšších harmonických

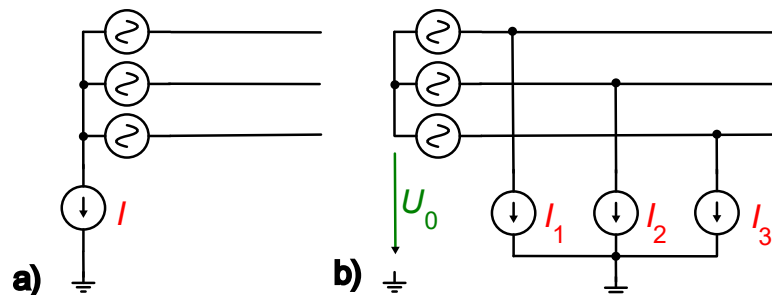
V distribučních soustavách se běžně setkáváme s proudy, jejichž časový průběh není dokonale sinusový, tedy neobsahuje pouze základní harmonickou složku o jmenovité frekvenci soustavy, ale též její násobky (vyšší harmonické). Tyto vyšší harmonické složky proudu vyvolávají úbytky napětí na podélné impedanci vedení a transformátorů a tím dochází též k deformaci průběhu napětí. Vyšší harmonické pak mohou tvořit i podstatnou část zbytkového proudu při kompenzaci ZS.

Zdroji vyšších harmonických jsou nelineární zátěže, odebírající neharmonický proud i v případě, že jsou napájeny harmonickým napětím. Jde například o obloukové pece, zářivková a výbojková svítidla, usměrňovače a transformátory, jejichž magnetický obvod pracuje v nelineární oblasti magnetizační křivky. jinými zdroji. Zdrojem vyšších harmonických v distribučních sítích může být i samotná zhášecí tlumivka, díky nelinearitě svého magnetického obvodu. V proudu zemního spojení bývá obvykle nejvíce zastoupena pátá a sedmá harmonická [5].

Zhášecí tlumivka tvoří spolu s kapacitou sítě rezonanční obvod, který se snažíme naladit do blízkosti rezonance. Je-li tlumivka naladěna do rezonance na jednom kmitočtu, nemůže být současně v rezonanci na jiných kmitočtech. Z toho vyplývá že při naladění ZT do rezonance na základní harmonické 50 Hz nelze současně kompenzovat vyšší harmonické složky proudu ZS. Dosahuje-li některá složka proudu ZS vyšší hodnoty než základní harmonická, může být ZT použita ke kompenzaci této harmonické, ovšem opět pouze jedné [2].

1.7 Kompenzace zemního spojení pomocí střídače

V současné době lze ke kompenzaci proudu ZS využít též výkonové měniče. Na obrázku 6 jsou naznačeny dva způsoby generování kompenzačního proudu pomocí střídačů řízených jako zdroje proudu.

Obr. 6 Řešení aktivní kompenzace ZS pomocí řízeného zdroje proudu: a) řešení připojené k uzlu [6], b) kompenzace třífázovým zdrojem připojeným k fázovým vodičům [7]

První možností je připojení řízeného zdroje proudu k uzlu sítě (viz obr. 6a). Tento způsob kompenzace [6], je předmětem řešení této práce. Řízený zdroj proudu může kompenzovat jalovou složku poruchového proudu, stejně jako ZT, ale také činnou složku i vyšší harmonické.

Moderní měniče s vícehladinovou topologií, dimenzované na dostatečně vysoké napětí, by mohly ZT přímo nahradit. Další možností je připojení měniče k uzlu sítě přes jednofázový transformátor. Roli tohoto transformátoru může plnit i zhášecí tlumivka, která disponuje pomocným vinutím, původně určeným k připínání pomocného odporníku, čehož využívá i systém zvaný RCC (Residual current compensation), vyvinutý firmou Swedish Neutral, určený ke kompenzaci pouze zbytkového proudu po kompenzaci ZT [2].

Střídač připojený k uzlu je jednofázový a potřebuje ke své činnosti vnější napájení. I v případě, že by měnič kompenzoval pouze jalovou složku poruchového proudu, je potřeba určitý výkon na krytí ztrát. Činný výkon přitom nelze odebrat přímo z uzlu transformátoru prostřednictvím netočivé složky. Tím by se zvětšovala činná složka poruchového proudu.

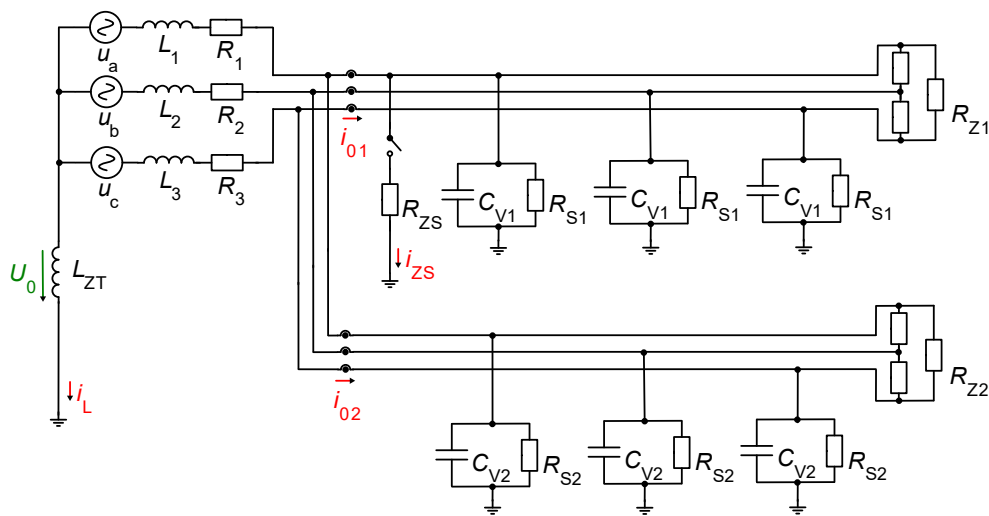
Další možností využití aktivního systému pro kompenzaci proudu ZS je řešení se třemi řízenými zdroji proudu připojenými k fázovým vodičům (viz obr. 6b). Systém lze realizovat pomocí vysokonapěťového měniče přímo připojeného k síti nebo doplnit vinutým dílem, např. speciálním třífázovým transformátorem. Jednou z mnoha výhod je však možnost napájet systém přímo ze sítě odběrem činného výkonu prostřednictvím sousledné složky proudu. Toto zapojení je předmětem patentu [7] a jeho principem se detailně zabývá například [8].

2 Matematické modely

Matematické modely sestavené pomocí simulačního nástroje Matlab Simulink a PLECS Blockset zahrnují model distribuční sítě se dvěma vedeními pro simulace stavů při zemním spojení. Dále pak model jednofázového napěťového střídače, a nakonec model sítě kompenzované měničem připojeným k uzlu sítě, sestavený s využitím předchozích dvou modelů.

2.1 Model sítě

Schéma modelu distribuční sítě, který byl sestaven v prostředí PLECS Blockset, je na obr. 7. Vidíme zde tři zdroje napětí u_a , u_b a u_c , ty představují napětí indukovaná na sekundárním vinutí transformátoru. Toto vinutí je zapojeno do hvězdy s vyvedeným středem, jak je tomu u skutečných transformátorů VVN/VN používaných na našem území. L_1 , L_2 a L_3 představují rozptylové indukčnosti vinutí transformátoru a rezistory R_1 , R_2 a R_3 jejich odpory.

Obr. 7 Schéma vytvořeného matematického modelu sítě.

Napěťové zdroje u_a , u_b a u_c , jsou zdroje harmonických průběhů napětí tvořící třífázový systém:

$$u_a = U_m \sin(\omega t), \quad (2.1)$$

$$u_b = U_m \sin\left(\omega t + \frac{2\pi}{3}\right), \quad (2.2)$$

$$u_c = U_m \sin\left(\omega t - \frac{2\pi}{3}\right). \quad (2.3)$$

Pro úhlovou frekvenci ω platí:

$$\omega = 2\pi f, \quad (2.4)$$

kde f je frekvence. Amplituda napětí U_m je vypočtena ze zadané efektivní hodnoty fázového napětí U_f :

$$U_m = \sqrt{2}U_f. \quad (2.5)$$

Dále model zahrnuje dvě vedení, která mají parazitní kapacitu proti zemi (C_{V1} a C_{V2}) a svod (R_{S1} a R_{S2}). Kapacity i svodové odpory jednotlivých vedení jsou symetrické. Na konci každého vedení je připojena symetrická zátěž, tvořená rezistory zapojenými do trojúhelníku. Jelikož model nezahrnuje podélné parametry vedení (indukčnost a odpor vodičů), na kterých by vznikaly úbytky napětí, nehraje tato zátěž velkou roli z hlediska zemního spojení, avšak po jejich přidání do modelu se zkrátil čas potřebný na odeznění přechodových dějů, vznikajících při spuštění simulace.

Důležitou součástí modelu je rezistor R_{ZS} , představující odpor zemního spojení. Pro simulaci kovového ZS lze jednoduše nastavit odpor R_{ZS} na nulu. Indukčnost L_{ZT} představuje zhášecí tlumivku.

Ve schématu jsou též vyznačeny veličiny, které jsou z hlediska problematiky zemního spojení důležité: proud zemního spojení I_{ZS} , kompenzační proud I_L , součtové měření netočivé složky proudu I_{01} a I_{02} na prvním, resp. druhém vývodu a netočivá složka napětí U_0 .

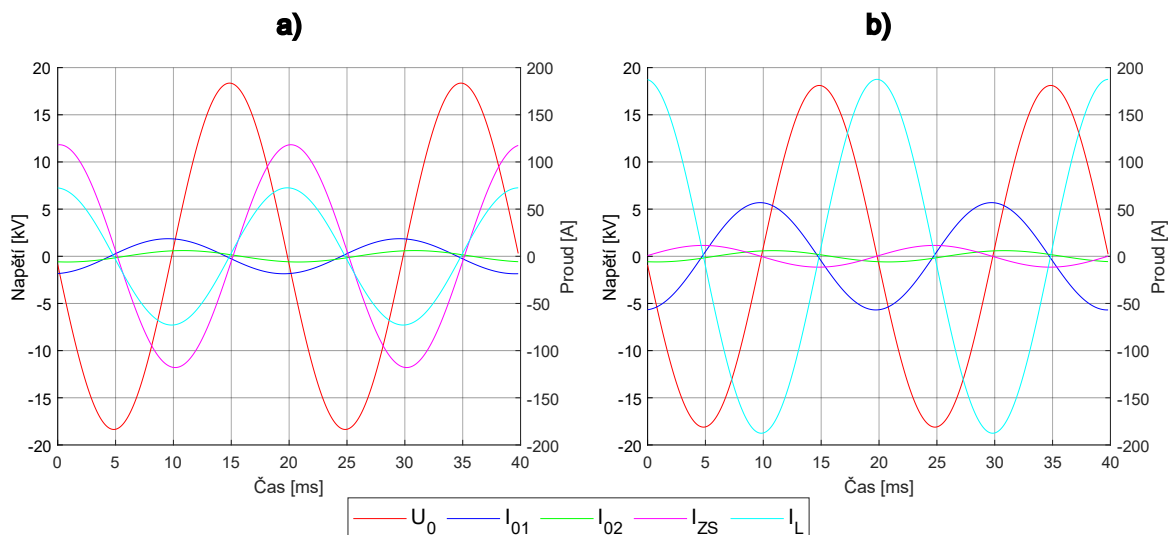
V této kapitole jsou dále prezentovány výsledky simulace, pro kterou byly zvoleny parametry uvedené v tabulce 1.

Tab. 1 Parametry matematického modelu sítě

Parametr	Hodnota
f	50 Hz
U_f	12,7 kV
L_1, L_2, L_3	10 mH
R_1, R_2, R_3	1 Ω
C_{V1}	10 μ F
C_{V2}	1 μ F
R_{S1}, R_{S2}	10 k Ω
R_{Z1}, R_{Z2}	2,9 k Ω
R_{ZS}	0 Ω
L_{ZT}	Postupně zadávány různé hodnoty

Pro výpočty v prostředí Matlab Simulink byla zvolena metoda Matlabu ode45 s variabilní délkou kroku simulace. Maximální délka kroku byla nastavena na 10 μ s.

Na obr. 8 jsou průběhy sledovaných veličin, tedy netočivé složky napětí U_0 , proudu vývodu s poruchou I_{01} , proudu vývodu bez poruchy I_{02} , proudu zemního spojení I_{ZS} a proudu zhášecí tlumivky I_L při dvou různých hodnotách indukčnosti zhášecí tlumivky L_{ZT} .

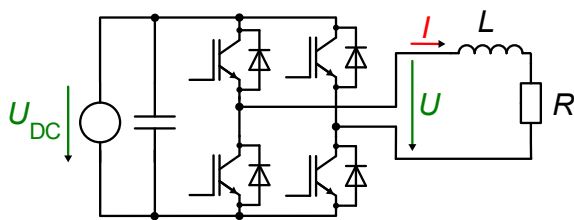

Obr. 8 Výsledky simulace – model sítě: průběhy netočivých složek napětí U_0 , proudu na vývodu s poruchou I_{01} , proudu na vývodu bez poruchy I_{02} , proudu zemního spojení I_{ZS} a proudu zhášecí tlumivky a) při indukčnosti $L_{ZT} = 800$ mH., b) při indukčnosti $L_{ZT} = 304$ mH

Při indukčnosti zhášecí tlumivky $L_{ZT} = 800$ mH je ZT silně podladěná (indukčnost je příliš vysoká a tlumivka je daleko od rezonance s kapacitou sítě). V tomto stavu je zemní spojení kompenzováno pouze částečně a poruchový proud I_{ZS} je tak poměrně velký. Ve druhém případě, kdy je tlumivka naladěna téměř do rezonance ($L_{ZT} = 304$ mH), je téměř vykompenzována jalová složka poruchového proudu I_{ZS} , který nyní představuje zbytkový proud po kompenzaci. Zbytkový proud je výrazně nižší, než poruchový proud v případě tlumivky a převládá jeho činná složka.

2.2 Model měniče

Na obr. 9 je model jednofázového napěťového střídače v můstkovém zapojení. Tento měnič je napájen ze zdroje stejnosměrného napětí U_{DC} a je zatížen RL zátěží.

Obr. 9 Model napěťového střídače s RL zátěží

K řízení spínání IGBT tranzistorů je použita PWM s nosným pilovým signálem, který se porovnává se dvěma modulačními signály, které jsou vzájemně v protifázi pro dosažení maximálního napětí. Každý z modulačních signálů řídí jednu větev měniče. Tranzistory jsou spínány na základě toho, zda je okamžitá hodnota modulačního signálu větší (sepne horní tranzistor) nebo menší (sepne dolní tranzistor) než okamžitá hodnota pilového průběhu. Perioda spínání odpovídá periodě pilového průběhu T_P . Jelikož se tranzistory v simulaci chovají jako ideální spínače, není nutno zde řešit vkládání mrtvých časů mezi vypnutí jednoho a sepnutí druhého tranzistoru.

Měnič je modulován harmonickým průběhem napětí u_{ab} :

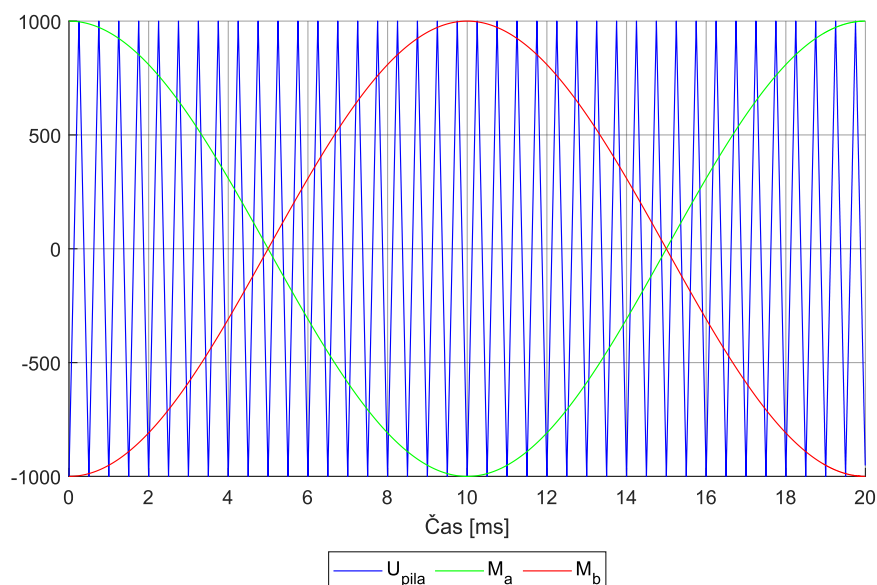
$$u_{ab} = U_m \sin(\omega t) . \quad (2.6)$$

Simulace byla provedena s parametry uvedenými v tab. 2. Jako metoda výpočtu byla opět zvolena ode45 a maximální délka kroku byla omezena na 1 μ s.

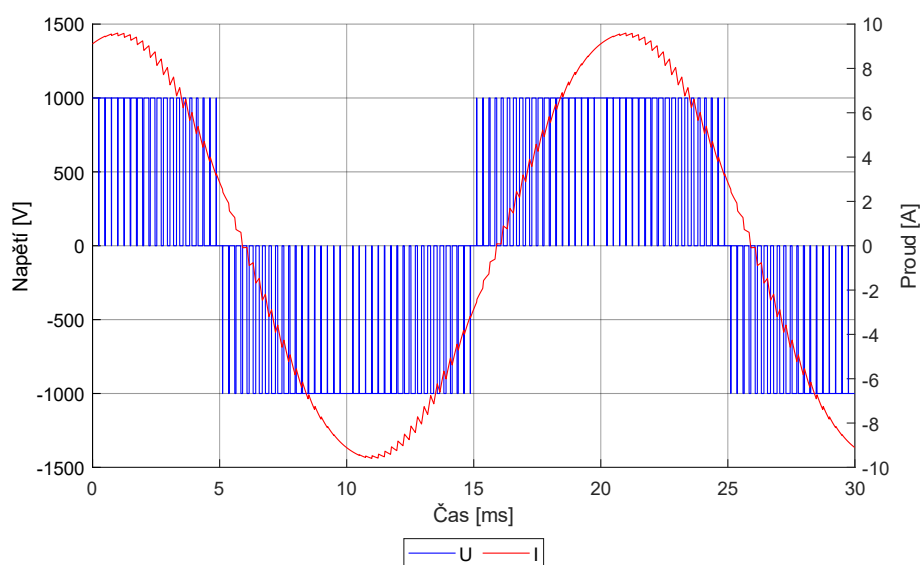
Tab. 2 Parametry simulace modelu střídače

Parametr	Hodnota
f	50 Hz
U_{DC}	1 kV
U_m	1 kV
L	100 mH
R	100 Ω
T_P	500 μ s

Na obrázku 10 je průběh pily generovaný modulátorem a oba modulační signály, se kterými je porovnáván. Obr. 11 zobrazuje průběhy výstupního napětí střídače a proudu odebíraného zátěží, zobrazeno je posledních 30 ms simulace.

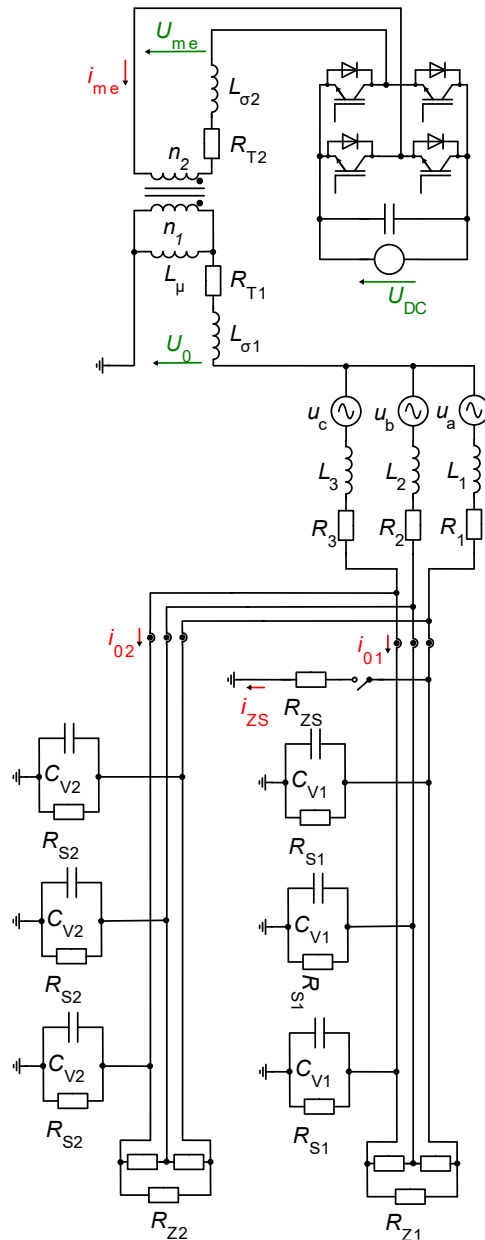
Obr. 10 Výsledky simulace – model měniče: Generovaný pilovitý průběh U_{pila} a modulační signály m_a a m_b

Obr. 11 Výsledky simulace – model měniče: Průběh výstupního napětí U měniče a proudu I odebraného zátěží

2.3 Model sítě kompenzované měničem

Spojením modelu distribuční sítě a modelu výkonového měniče byl sestaven cílový model pro simulace systému aktivní kompenzace připojeného k uzlu transformátoru. Schéma tohoto systému je na obr. 12.

Obr. 12 Schéma kompletního modelu sítě kompenzované měničem

Měnič je připojen k pomocnému vinutí zhášecí tlumivky, která je zde namodelována jako jednofázový transformátor s magnetizační indukčností L_{μ} , vztažené k primárnímu vinutí. Dále model transformátoru zohledňuje rozptylovou indukčnost $L_{\sigma 1}$ a odpor R_{T1} primárního vinutí (respektive hlavního vinutí ZT) i indukčnost $L_{\sigma 2}$ a odpor R_{T2} sekundárního vinutí (tedy pomocného vinutí ZT). Převod transformátoru byl zvolen dle převodu mezi hlavním a pomocným vinutím reálné zhášecí tlumivky:

$$k = \frac{n_1}{n_2} = \frac{13\,300}{500}. \quad (2.7)$$

Měnič je modulován harmonickým průběhem napětí u_{ab} :

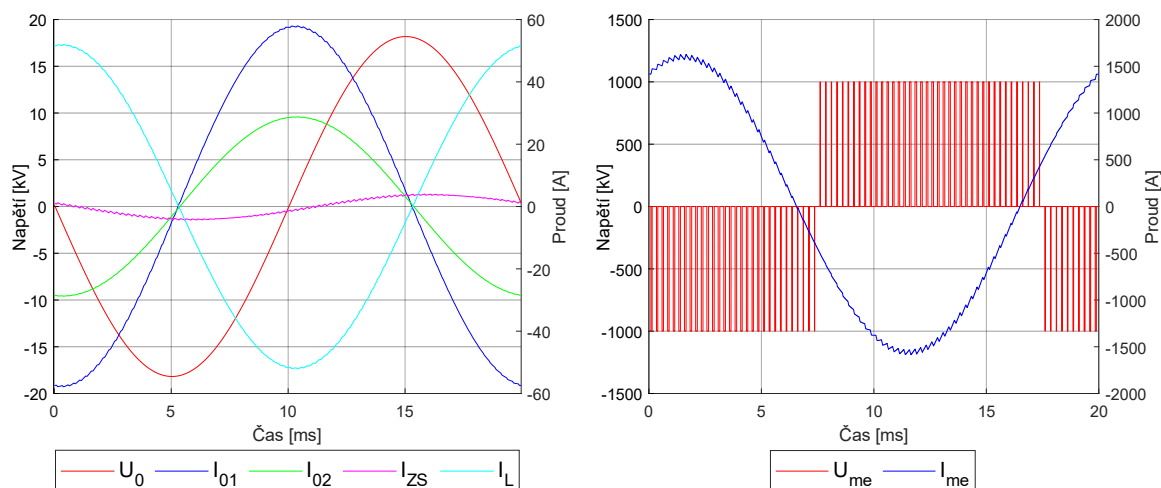
$$u_{ab} = U_m \sin(\omega t + \varphi) \quad (2.8)$$

Byla nastavena taková hodnota amplitudy U_m a fáze φ , při které je poruchový proud vykompenzován na hodnotu podstatně nižší než při kompenzaci tlumivkou naladěnou do rezonance v kapitole 2.1 a to navzdory tomu že byl v této simulaci nastaven větší svod (nižší hodnoty R_{S1} a R_{S2}), viz tab. 3.

Tab. 3 Parametry simulace modelu sítě kompenzované měničem

Parametr	Hodnota	Parametr	Hodnota	Parametr	Hodnota
f	50 Hz	C_{V1}	10 μ F	$L_{\sigma 1}$	22 mH
U_f	12,7 kV	C_{V2}	5 μ F	R_{T1}	0 Ω
L_1, L_2, L_3	10 mH	R_{S1}	3 k Ω	$L_{\sigma 2}$	0,9 mH
R_1, R_2, R_3	1 Ω	R_{S2}	6 k Ω	R_{T2}	1 m Ω
R_{ZS}	0 Ω	R_{Z1}, R_{Z2}	2,9 k Ω	L_μ	250 mH
U_{DC}	1 kV	U_m	300 V	φ	$\pi/4$

Metoda výpočtu simulace byla ode45 a maximální délka kroku byla nastavena na 1 μ s. Na obrázku 13 jsou zobrazeny průběhy sledovaných veličin v ustáleném stavu, konkrétně pak netočivé složky napětí U_0 , netočivé složky proudu postiženého vývodu I_{01} a nepostiženého vývodu I_{02} , poruchového proudu I_{ZS} , kompenzačního proudu I_L (zobrazeného v měřítku 1:5), výstupního napětí měniče U_{me} a výstupního proudu měniče I_{me} .

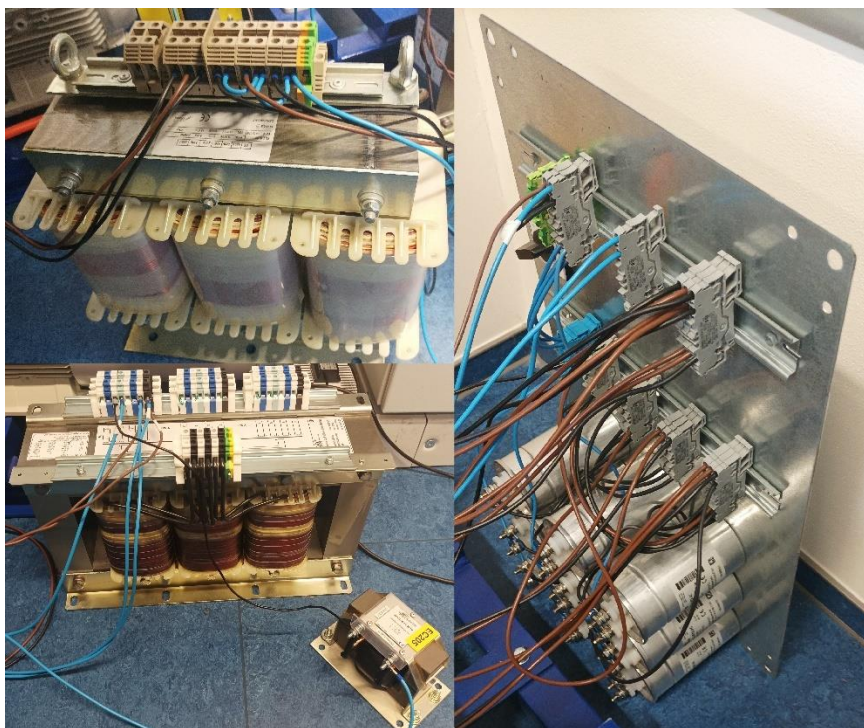
Obr. 13 Výsledky simulace – síť kompenzovaná měničem: Průběh netočivé složky napětí sítě U_0 , netočivé složky proudu postiženého vývodu I_{01} a nepostiženého vývodu I_{02} , poruchového proudu I_{ZS} , kompenzačního proudu I_L (zobrazeného v měřítku 1:5), výstupního napětí U_{me} a proudu I_{me} měniče

3 Fyzický model distribuční sítě

3.1 Popis modelu

Sestavený fyzický model představuje neúčinně uzemněnou distribuční síť s napájecím transformátorem a dvěma vývody, přičemž kapacita vedení je na každém vývodu odlišná. Kapacitu jednotlivých vodičů proti zemi představují kondenzátory $22 \mu\text{F}$ a ke stavbě modelu jich bylo použito celkem devět. Na prvním vývodu jsou na každou fázi zapojeny paralelně dva tyto kondenzátory, čímž dostáváme kapacitu $44 \mu\text{F}$, na druhém vývodu je pak pouze jeden kondenzátor na fázi a kapacita je tedy poloviční. Kondenzátory byly spolu s propojovacími svorkovnicemi umístěny na kovovou desku. Dále je zde spínač, kterým se realizuje jednofázové zemní spojení.

Během experimentů pak byly k základu modelu připojovány indukčnosti představující zhášecí tlumivku a odporník pro simulaci odporového zemního spojení. Další odporníky byly použity pro umělé zvýšení svodu sítě a zesílení reziduálního proudu ZS.

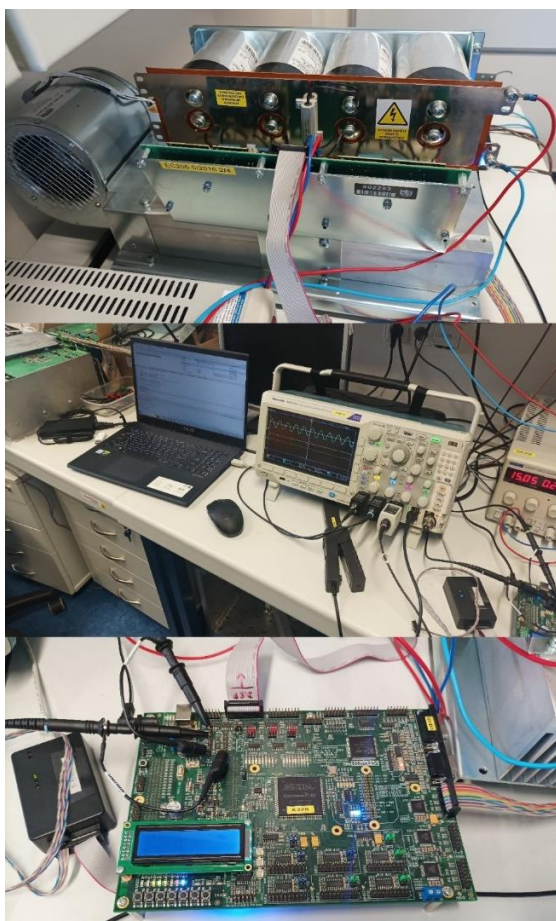
Obr. 14 Třífázový transformátor se sekundárním vinutím zapojeným do hvězdy a vyvedeným středem (vlevo nahoře), deska s kondenzátory představující model dvou vývodů soustavy s parazitními kapacitami vedení (vpravo), transformátor představující zhášecí tlumivku s pomocným vinutím pro připojení měniče a malá filtrační tlumivka (vlevo dole)

Model byl během experimentů napájen z třífázového laboratorního zdroje s nastavitelnou hodnotou výstupního napětí a kmitočtu. Během všech prováděných experimentů byl kmitočet nastaven na 50 Hz. Napětí zdroje je přivedeno na primární vinutí třífázového

transformátoru, který představuje transformátor VVN/VN distribuční soustavy. Sekundární vinutí tohoto transformátoru bylo zapojeno do hvězdy s vyvedeným středem a napájí model DS.

3.1.1 Měnič a jeho řízení

Řízený zdroj kompenzačního proudu představuje výkonový měnič na obr. 15. Jedná se o jednofázový napěťový střídač v můstkovém zapojení s tranzistory IGBT. Konkrétně jde o moduly SKM 400GB125D od firmy Semikron, ve kterých je integrován polomůstek ze dvou IGBT tranzistorů se zpětnými antiparalelními diodami. Jejich maximální blokovací napětí kolektor-emitor V_{CES} je 1200 V a maximální trvalý proud I_C je 300 A. Nad IGBT moduly je umístěn filtr stejnosměrného obvodu měniče tvořený čtyřmi paralelně spojenými kondenzátory o kapacitě $4 \times 415 \mu\text{F}$. Ze strany chladiče je pak upevněna DPS s budiči výkonových tranzistorů. Stejnoseměrný obvod měniče byl napájen z laboratorního zdroje stejnosměrného napětí o velikosti 60 V.

Obr. 15 Sestavený laboratorní prototyp s výkonovým měničem: jednofázový napěťový střídač (nahore), pohled na pracoviště během měření včetně instrumentace (uprostřed) a řídicí jednotka MLC interface s DSP (dole)

K řízení měniče byl použit vývojový kit MLC interface, vyvinutý na fakultě elektrotechnické ZČU. Jedná se o řídicí jednotku s digitálním signálovým procesorem Texas Instruments TMS320F28335 (150 MHz) a periferiemi pro řízení měničů.

Kromě čtyř PWM výstupů pro řízení jednofázového H-můstku byly využity čtyři z celkem dvaceti čtyř analogových vstupů s osmnáctibitovými A/D převodníky, pomocí kterých byly zpracovávány signály z čidel, viz následující kapitola. Během vývoje řídicího software bylo třeba zobrazovat různé signály na osciloskopu. K tomu posloužily analogové výstupy s D/A převodníky, jejichž rozlišení je 12 bitů [9].

3.1.2 Proudová a napěťová čidla

K měření netočivé složky napětí U_0 , netočivých složek proudu obou vývodů I_{01} a I_{02} i výstupního proudu měniče I_{me} byl použit přípravek s napěťovým převodníkem LEM LV 20-P a proudovými čidly LEM LA 55-P. Pro měření netočivé složky proudu byly skrz čidlo protaženy všechny tři fázové vodiče, jedná se tedy o součtové měření představující měření vývodu součtovým transformátorem proudu na rozvodně DS. Signály z čidel byly snímány A/D převodníky na desce MLC interface.

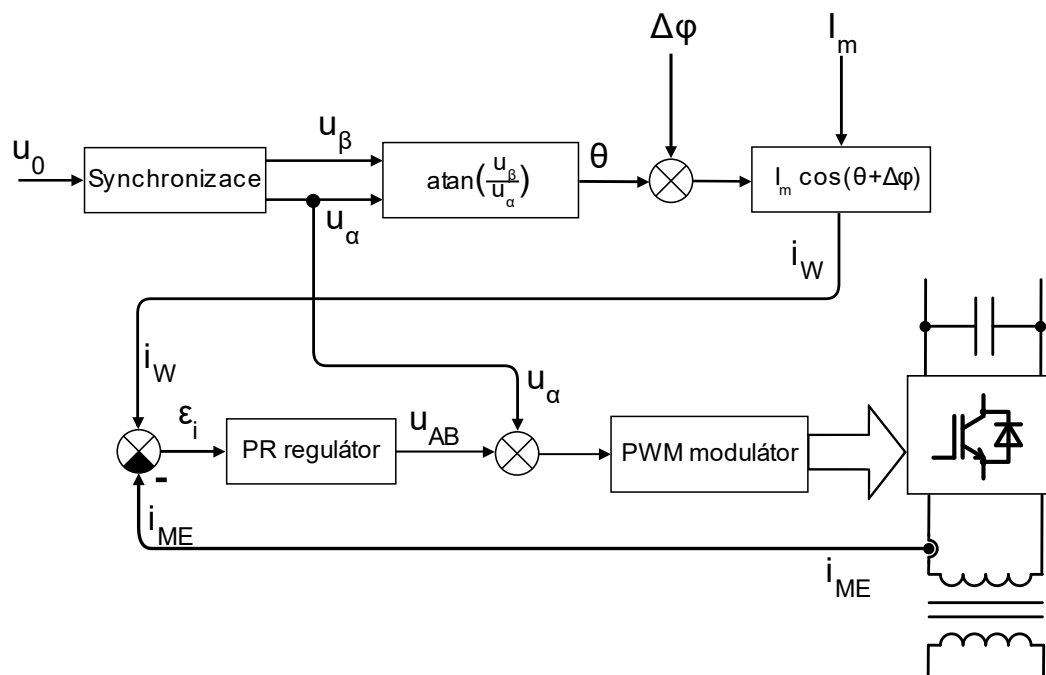
3.2 Řídicí algoritmy

Byly navrženy, implementovány a verifikovány algoritmy řízení pracující v reálném čase. Kód pro mikrokontroler v MLC interface byl implementován v programovacím jazyce C. Bylo použito vývojové prostředí Code Composer Studio od Texas Instruments. Byla použita vzorkovací perioda řízení 100 μ s. Od toho se odvíjí frekvence vzorkování měřených signálů (10 kHz) a také spínací frekvence měniče (5 kHz).

Na začátku přerušeni probíhá spuštění převodu v A/D převodníku. Po jeho dokončení jsou získané hodnoty signálu s využitím kalibračních konstant přepočteny na hodnoty proudů i_{01} , i_{02} , i_{ME} a napětí u_0 . Ty jsou v bloku softwarových ochran dále porovnány s nastavenými maximy těchto veličin a v případě, že jejich absolutní hodnota toto maximum překračuje, dojde k zablokování spínání tranzistorů, tedy k vypnutí měniče.

Dále se provádí úkony související se synchronizací měniče. Dva různé synchronizační algoritmy, které byly testovány, jsou popsány níže. Výsledkem těchto algoritmů je hodnota

úhlu θ popisující aktuální fázový úhel základní harmonické netočivé složky napětí u_0 . Na obr. 16 je vidět blokové schéma regulační smyčky.

Obr. 16 Blokové schéma řízení měniče

Na vstupu je provedena synchronizace s netočivou složkou napětí u_0 . Výstupem synchronizačního algoritmu jsou signály u_α a u_β , které představují odhad složek rotujícího napětíového vektoru základní harmonické složky u_0 ve stojícím souřadném systému. Z těchto hodnot je vypočten úhel θ :

$$\theta = \tan^{-1} \left(\frac{u_\beta}{u_\alpha} \right). \quad (3.1)$$

Na základě zadané hodnoty požadovaného fázového posunu generovaného kompenzačního proudu oproti netočivé složce napětí sítě u_0 a požadované amplitudy kompenzačního proudu I_m je generován průběh požadovaného proudu i_w . Odchylka skutečného výstupního proudu měniče i_{me} od požadovaného proudu i_w je zpracována proporcionalně-rezonančním (PR) regulátorem. K výstupnímu signálu PR regulátoru se v rámci dopředného řízení přičítá reálná složka odhadovaného napětí u_α . Výsledkem je signál, kterým je modulováno výstupní napětí měniče.

3.2.1 Synchronizace pomocí algoritmu SOGI

Algoritmus SOGI (Second Order Generalized Integrator) vytváří odhad složek rotujícího napětíového vektoru u_α a u_β (základní harmonické) ve stojícím souřadném systému. V tomto případě probíhá synchronizace s měřeným napětím netočivé složky u_0 .

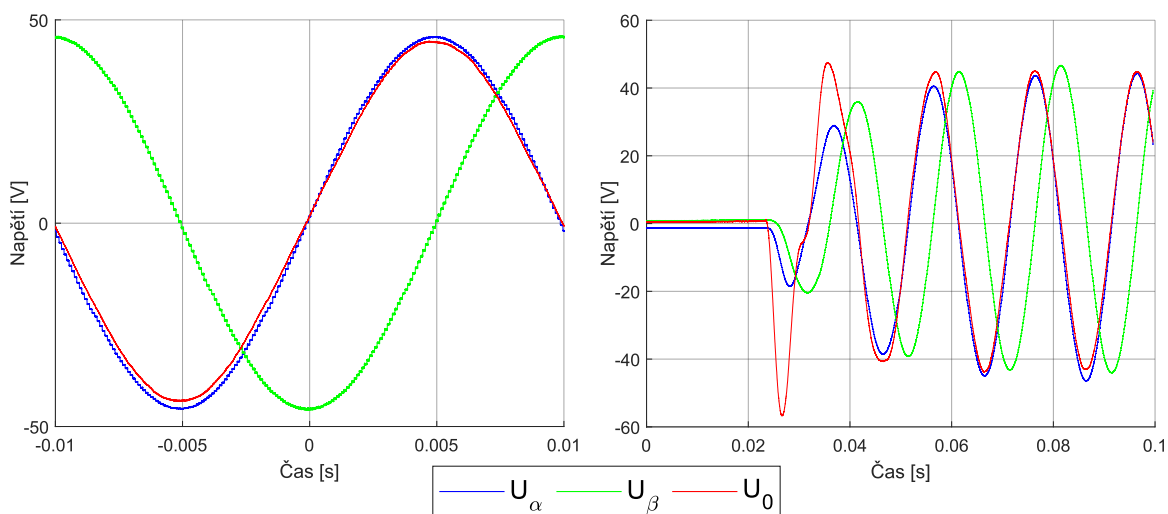
Funkci synchronizačního algoritmu SOGI lze popsat rovnicí:

$$\begin{bmatrix} \frac{du_\alpha}{dt} \\ \frac{du_\beta}{dt} \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & -\omega \\ \omega & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} u_\alpha \\ u_\beta \end{bmatrix} + K_R \begin{bmatrix} \varepsilon_u \\ 0 \end{bmatrix}, \quad (3.2)$$

kde ω je úhlová frekvence základní harmonické, K_R je rezonanční zesílení a ε_u je odchylka okamžité hodnoty u_α od u_0 :

$$\varepsilon_u = u_0 - u_\alpha. \quad (3.3)$$

Je provedena integrace pomocí Eulerovy metody. Průběh u_α představuje odhadovanou reálnou složku základní harmonické, u_β pak složku imaginární. Funkčnost algoritmu byla ověřena porovnáním průběhu napětí u_0 měřeného přímo osciloskopickou sondou a průběhů u_α a u_β , které byly odesílány na D/A převodníky a měřeny na analogových výstupech MLC interface. Výstupní signál u_α je počítán a odesílán na D/A převodník s periodou 100 μ s. Jelikož vzorkovací perioda osciloskopu byla výrazně vyšší, jsou na nasnímaných průbězích patrné skokové změny. Tyto průběhy jsou zobrazeny na obr. 17 a to v ustáleném stavu i během přechodového děje po připojení modelu sítě k napájení. Průběhy u_α a u_β se ustálí již po uplynutí doby několika period u_0 .

Obr. 17 Průběhy U_α a U_β generované synchronizačním algoritmem SOGI a jejich porovnání s průběhem U_0 v ustáleném stavu (vlevo) a při zapnutí napájení modelu (vpravo)

Během experimentů s kompenzací ZS měničem, kdy bylo u_0 výrazně deformováno v důsledku nedokonalé filtrace proudu měniče, se tento algoritmus jevil jako méně spolehlivý a při určité velikosti generovaného proudu docházelo ke ztrátám synchronizace. Z toho důvodu byl dále používán synchronizační algoritmus založený na DFT.

3.2.2 Synchronizace pomocí Fourierovy transformace

Tento algoritmus je založen na analýze navzorkovaného signálu u_0 pomocí diskrétní Fourierovy transformace (DFT). Pro harmonickou řádu n platí:

$$U(n) = \sum_{k=1}^{N-1} u(k) e^{-jnk\frac{2\pi}{N}}, \quad (3.4)$$

kde $u(k)$ je posloupnost vzorků napětí u_0 odebraných za dobu jedné periody a N je počet těchto vzorků. V našem případě je počítána pouze jediná složka, základní harmonická $U(1)$. Pro její reálnou složku u_α a imaginární složku u_β platí:

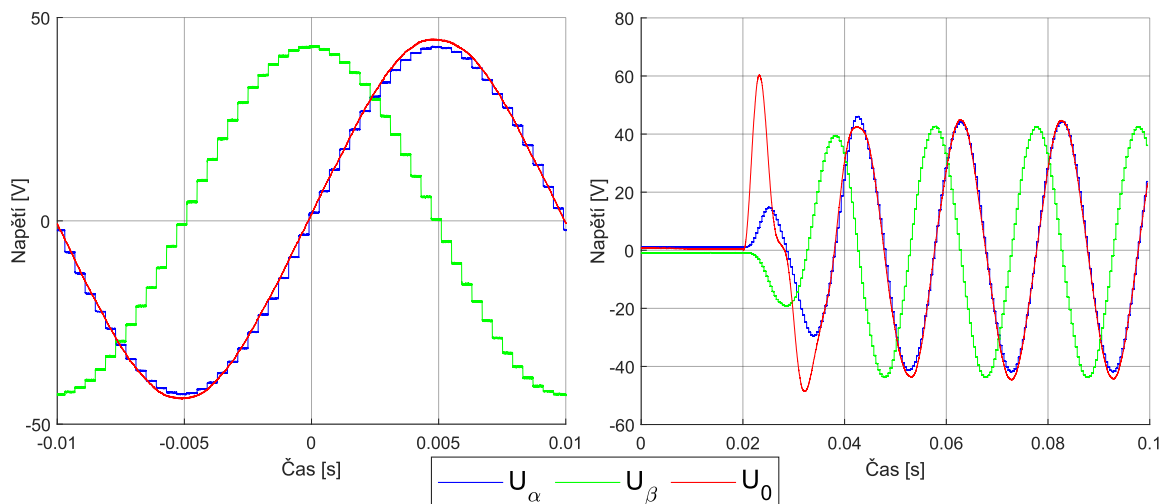
$$u_\alpha = \frac{2}{N} \sum_{k=0}^{N-1} u(k) \cos\left(k\frac{2\pi}{N}\right), \quad (3.5)$$

$$u_\beta = \frac{2}{N} \sum_{k=0}^{N-1} u(k) \sin\left(k\frac{2\pi}{N}\right). \quad (3.6)$$

Je zde využit princip tzv. plovoucího vzorkovacího okna. Vzorky $u(k)$ jsou uchovávány v registru o délce N . Každý nově odebraný vzorek je uložen na začátek registru a současně je z registru odstraněn poslední nejstarší vzorek. Pro zrychlení provádění výpočtu jsou hodnoty funkcí kosinus a sinus pro dané N a pro všechna k uložena v paměti mikrokontroleru (vypočtena jsou při spuštění programu).

Provádění funkce, která se spouští při přerušení, nesmí trvat déle, než je doba mezi jednotlivými přerušeními, tedy v našem případě 100 μs . Doba výpočtu u_α a u_β prostřednictvím tohoto algoritmu samozřejmě závisí na počtu vzorků N odebraných za jednu periodu u_0 . Za účelem zkrácení této doby se vzorek odebíral jen v každém čtvrtém kroku. Perioda vzorkování se tak zvýšila na 400 μs a počet vzorků N klesl na čtvrtinu ($N = 50$).

Hodnoty u_α a u_β jsou aktualizovány každých 400 μs , jak je vidět na obr. 18, kde jsou tyto generované průběhy opět porovnávány se skutečným průběhem U_0 . Obr. 18 zachycuje i přechodový děj při zapnutí napájení. K ustálení zde došlo po jedné celé periodě U_0 .

Obr. 18 Průběhy U_α a U_β generované synchronizačním algoritmem DFT a jejich porovnání s průběhem U_0 v ustáleném stavu (vlevo) a při zapnutí napájení modelu (vpravo)

3.2.3 Regulace výstupního proudu měniče

Cílem řízení je, aby měnič generoval proud s určitým fázovým posuvem $\Delta\varphi$ vůči napětí U_0 a amplitudou I_m . Hodnoty I_m a $\Delta\varphi$ jsou zadány ručně před spuštěním měniče a okamžitá hodnota požadovaného proudu i_W je vypočtena následovně:

$$i_W = I_m \cos(\theta + \Delta\varphi). \quad (3.7)$$

Výstupní proud měniče i_{ME} je řízen pomocí proporcionálně-rezonančního (PR) regulátoru. Výstupem tohoto regulátoru, tedy akční veličinou je napětí u_{AB} . Tímto napětím je pak řízen střídač.

PR regulátor byl implementován dle následujících vztahů:

$$\varepsilon_i = i_W - i_{ME}, \quad (3.8)$$

kde ε_i je odchylka proudu od požadované hodnoty,

$$s(k+1) = s(k) + y(k), \quad (3.9)$$

$$y(k+1) = y(k) + \varepsilon_i K_R \Delta t - s(k+1) (\omega \Delta t)^2, \quad (3.10)$$

kde Δt je perioda vzorkování ($100 \mu s$), ω je úhlová frekvence základní harmonické a K_R je zesílení rezonanční složky regulátoru. Výstupním signálem PR regulátoru je signál u_{AB} , který je součtem výstupu rezonanční složky regulátoru $y(k)$ a proporcionální složky:

$$u_{AB}(k) = y(k) + \varepsilon_i K_P, \quad (3.11)$$

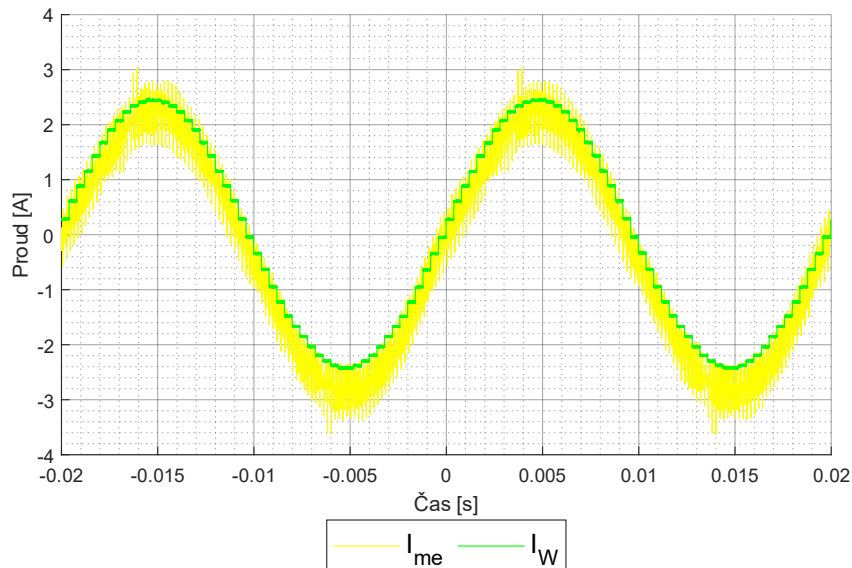
kde K_P je zesílení proporcionální složky regulátoru. Během experimentálního měření bylo použito následující naladění regulátoru:

$$K_R = 10,$$

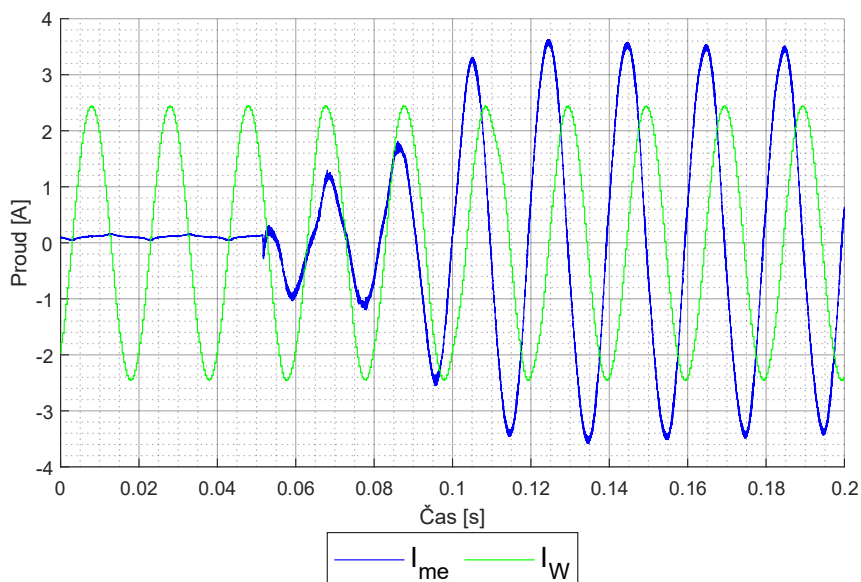
$$K_P = 4.$$

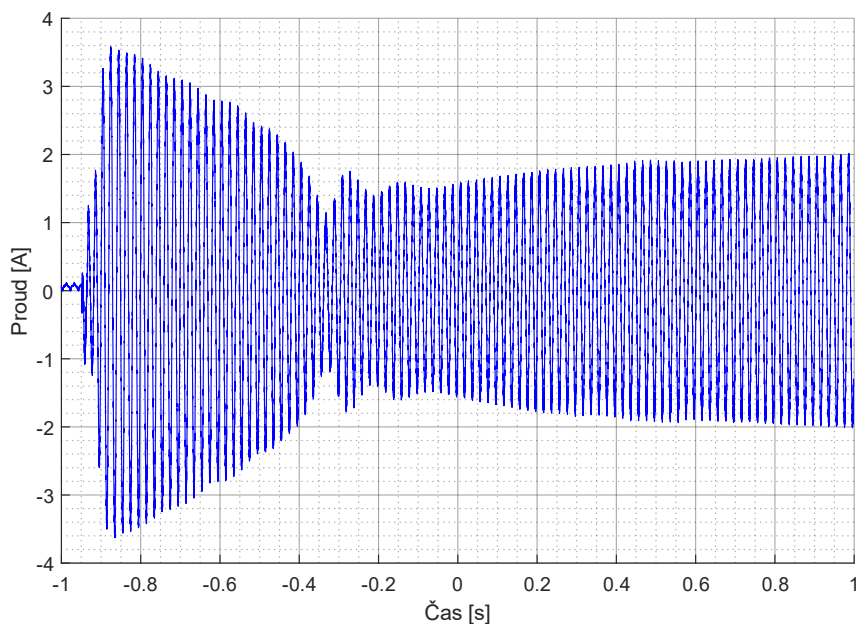
Na obr. 19 až 21 je demonstrována činnost řízení měniče. Jsou zobrazeny průběhy požadované hodnoty proudu I_W a skutečného výstupního proudu měniče I_{me} měřeného klešťovou sondou. Průběhy byly nasnímány během experimentu popsáno v kapitole 4.3 při nastavené amplitudě požadovaného proudu $I_m = 2,5$ A a fázového posunu $\Delta\varphi = -1,45$ rad.

Obr. 19 Průběh požadované hodnoty proudu I_W a skutečného výstupního proudu I_{me} v ustáleném stavu

Obr. 20 Požadovaný proud I_W a skutečný proud měniče I_{me} v okamžiku zapnutí měniče

 Obr. 21 Výstupní proud měniče I_{me} . přechodový děj při spuštění měniče

3.2.4 Modulace

Z hodnoty napětí u_{AB} jsou vypočtena modulační napětí u_A a u_B pro obě větve měniče.

$$u_A = \frac{u_{AB}}{2} \quad (3.12)$$

$$u_B = -u_A \quad (3.13)$$

Hodnoty u_A a u_B jsou následně omezeny tak, aby se pohybovaly v intervalu $\langle \frac{U_{DC}}{2}; \frac{-U_{DC}}{2} \rangle$. Následně jsou tyto hodnoty vyděleny polovinou U_{DC} a získáme modulační signály m_A m_B , které se pohybují v intervalu $\langle -1; 1 \rangle$ a udávají střídání jednotlivých větví měniče.

$$m_A = \frac{2u_A}{U_{DC}} \quad (3.14)$$

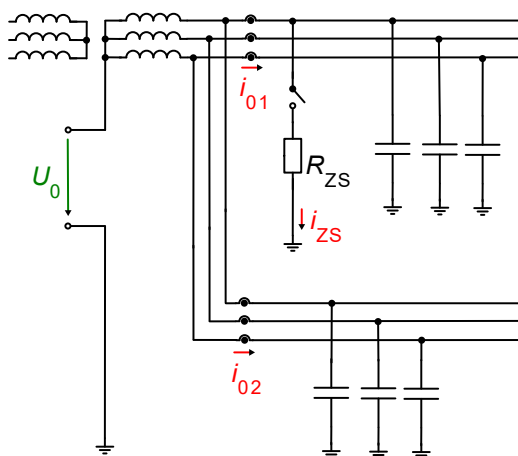
$$m_B = \frac{2u_B}{U_{DC}} \quad (3.15)$$

Narozdíl od matematického modelu je u reálného měniče nutné zajistit, aby řídicí PWM signály obsahovaly mrtvé časy (dead time), přestože díky nim vzniká odchylka mezi skutečným modulačním napětím a napětím u_{AB} . Nejvýraznější odchylka nastává při hodnotách u_{AB} blízkých nule. V našem případě byly mrtvé časy nastaveny na 2,5 μ s.

4 Experimentální měření na laboratorním prototypu

4.1 Zemní spojení v izolované síti

První fáze verifikace probíhala na modelu izolované sítě (viz obr. 22), u které bylo zkoumáno chování při nekompenzovaném zemním spojení. Fázové napětí zdroje napájecího primární vinutí transformátoru bylo nastaveno na 10 V, stejná hodnota byla následně použita i při ostatních měřeních. Na sekundární straně transformátoru se pak efektivní hodnota fázového napětí pohybovala kolem 30 V. Odpor R_{ZS} byl tvořen reostatem, na kterém byly postupně nastavovány hodnoty odporu Z_S od 20 Ω do 100 Ω . Při simulaci kovového zemního spojení ($R_{ZS} = 0 \Omega$) byl reostat z obvodu vyřazen a byl nahrazen zkratem.

Obr. 22 Zapojení fyzického modelu pro simulaci Z_S v izolované síti

Během experimentu byly osciloskopem měřeny netočivé složky proudu jednotlivých vývodů I_{01} a I_{02} , netočivá složka napětí U_0 a proud zemního spojení I_{ZS} , a to při různých hodnotách odporu R_{ZS} . Smysl měřeného proudu odpovídá šipkám ve schématu. Naměřené průběhy byly zpracovány pomocí softwaru Matlab.

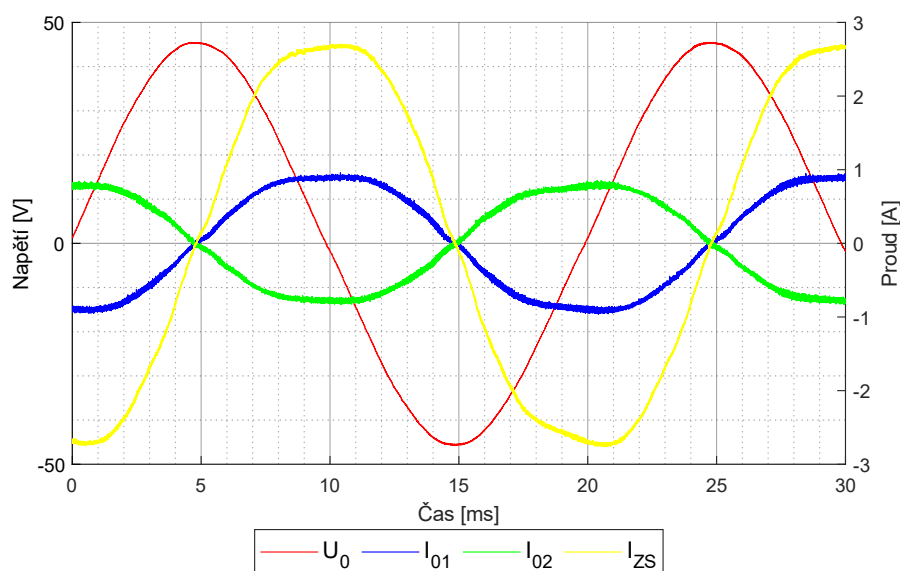
Amplituda základní harmonické složky napětí U_0 a poruchového proudu I_{ZS} při různých hodnotách R_{ZS} je uvedena v tabulce 4.

Tab. 4 Výsledky experimentu: Hodnoty amplitudy základní harmonické napětí U_0 a proudu I_{ZS} při různých hodnotách odporu zemního spojení R_{ZS}

R_{ZS} [Ω]	U_0 [V]	I_{ZS} [A]
0	44,611	2,869
20	25,325	1,633
40	15,085	0,978
60	10,455	0,687
80	7,902	0,538
100	6,308	0,438

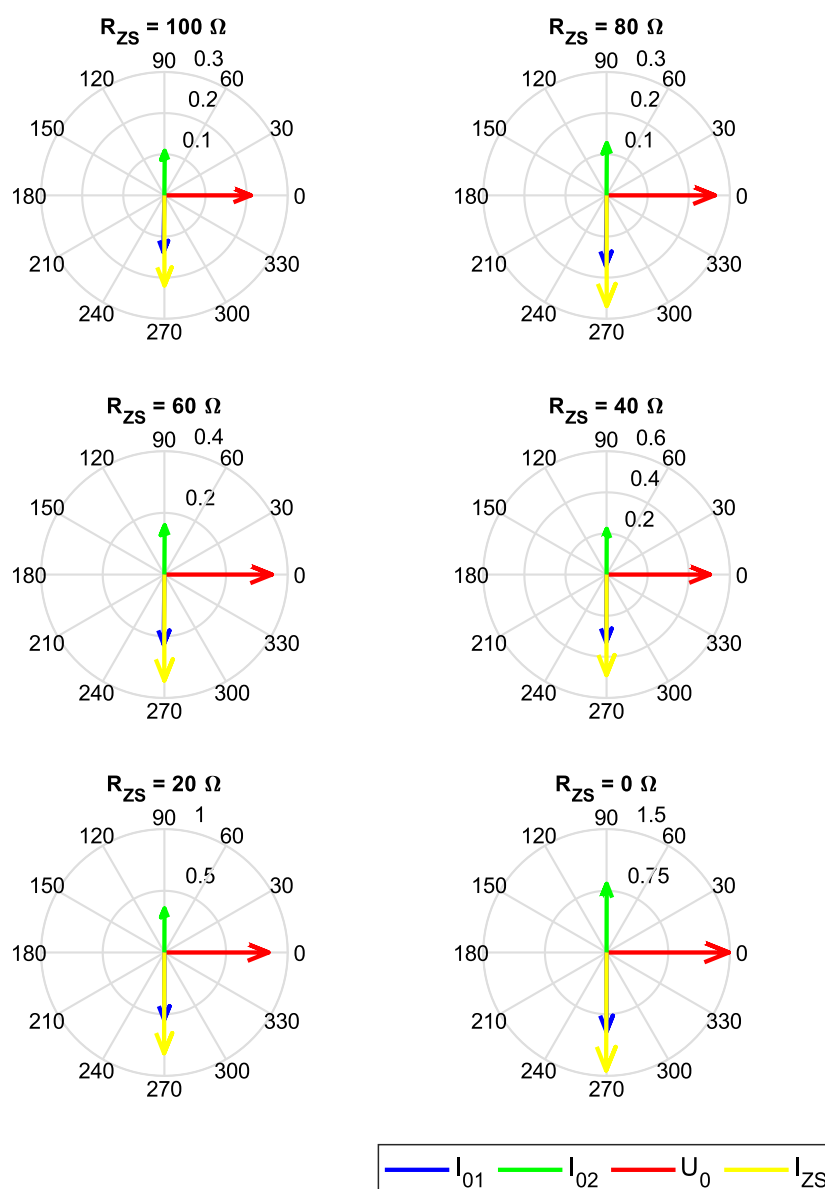
Amplituda základní harmonické proudu I_{ZS} naměřeného při kovovém zemním spojení (tedy při $R_{ZS} = 0 \Omega$) je důležitou hodnotou, kterou můžeme porovnávat s hodnotami při dalších experimentech a demonstrovat tak účinek kompenzace základní harmonické.

Na obrázku 23 jsou časové průběhy netočivé složky napětí U_0 , netočivé složky proudu postiženého vývodu I_{01} a nepostiženého vývodu I_{02} a proudu zemního spojení I_{ZS} při kovovém zemním spojení (při $R_{ZS} = 0 \Omega$).

Obr. 23 Výsledky experimentu – ZS v izolované síti: časové průběhy netočivé složky napětí U_0 , netočivé složky proudu postiženého vývodu I_{01} , nepostiženého vývodu I_{02} a poruchový proud I_{ZS} při kovovém zemním spojení v izolované síti

Prostřednictvím Fourierovy transformace byla zjišťována amplituda a fáze základní harmonické (50 Hz) těchto veličin a byly vytvořeny fázorové diagramy (viz obrázek 24).

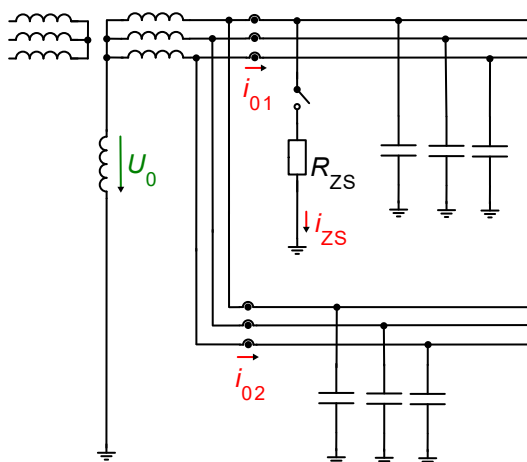

Obr. 24 Výsledky experimentu – ZS v izolované síti: Fázorové diagramy základních harmonických složek napětí U_0 (zobrazené v měřítku 1:30), proudů vývodů I_{01} , I_{02} a proudu I_{ZS} (v měřítku 1:2) při ZS na vývodu č. 1 v izolované síti

Jak můžeme vidět, netočivé složky proudů obou vývodů jsou vůči sobě v protifázi. U poruchového proudu I_{ZS} výrazně převládá jalová složka, což znamená, že je v síti minimální svod (případný svod by zde mohl být způsoben pouze nedokonalostí dielektrika kondenzátorů). Z průběhu I_{ZS} také vidíme, že obsahuje též vyšší harmonické složky. Ty jsou pravděpodobně způsobené mírnou deformací průběhu napájecího napětí v důsledku lokálního přesycování jádra transformátoru, který je zatížen značně nesymetrickou zátěží. Se změnou odporu ZS se mění velikost U_0 i ostatních veličin, jejich poměr i vzájemný fázový posun však zůstává stejný.

4.2 Zemní spojení kompenzované zhášecí tlumivkou

Připojením tlumivky mezi uzel sítě a zem se nám z předchozího zapojení stává model neúčinně uzemněné sítě, který vidíme na obrázku 25.

Obr. 25 Zapojení fyzického modelu sítě kompenzované tlumivkou

Během tohoto experimentu byl zkoumán stav částečné kompenzace podladěnou zhášecí tlumivkou (příliš velká indukčnost L_1), dále překompenzovaný stav (příliš nízká indukčnost L_2) a také stav téměř dokonale naladěné tlumivky (indukčnost L_3). Tlumivka s plynule nastavitelnou indukčností však nebyla k dispozici a různých hodnot indukčnosti bylo dosaženo použitím různých tlumivek.

Jako indukčnost L_1 bylo použito jedno vinutí třífázového pětisloupkového transformátoru, přičemž ostatní vinutí tohoto transformátoru byla naprázdno. Indukčnost L_2 tvořila tlumivka o jmenovité indukčnosti 5 mH.

Indukčnost L_3 byla zvolena tak, aby stav sítě byl co nejbližší dokonalému vykompenzování. Tomu se nejvíce blížila sériová kombinace dvou tlumivek, každá o jmenovité indukčnosti 20 mH (tedy celkem 40 mH).

Stejně jako při předchozím experimentu byly měřeny netočivé složky proudů obou vývodů I_{01} a I_{02} , poruchový proud I_{ZS} a netočivá složka napětí U_0 , navíc zde byl měřen i proud tlumivky I_L , tj. kompenzační proud. V tabulce 5 jsou uvedeny hodnoty amplitudy základní harmonické složky U_0 a proudu I_{ZS} při kovovém ZS i při $R_{ZS} = 100 \Omega$. Také jsou zde hodnoty skutečné indukčnosti tlumivek, vypočtené na základě předpokladu:

$$X_L = |Z| = \frac{U_0}{I_L}, \quad (4.1)$$

$$L = \frac{X_L}{\omega}. \quad (4.2)$$

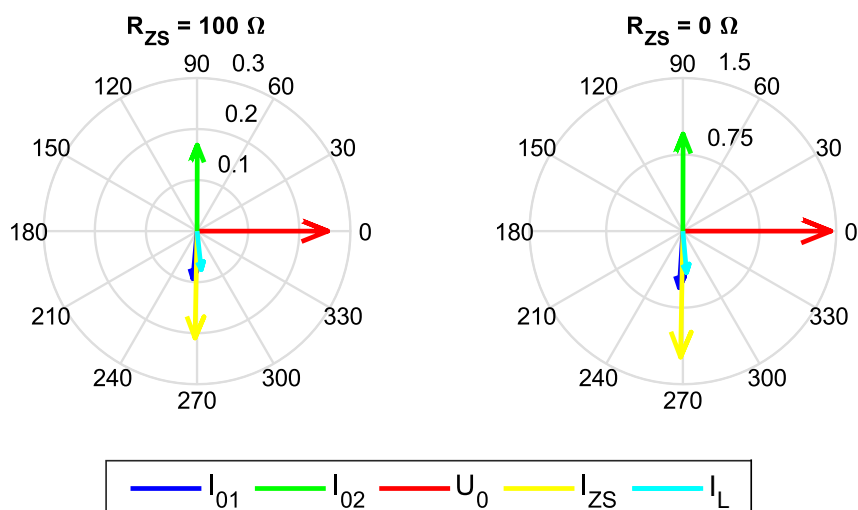
Tyto vztahy samozřejmě nezohledňují odpor vinutí tlumivky ani její případnou nelinearitu. Jedná se pouze o přibližné stanovení indukčnosti tlumivky.

Tab. 5 Vypočtená indukčnost tlumivek L a amplitudy základní harmonické napětí U_0 a proudů I_L a I_{ZS}

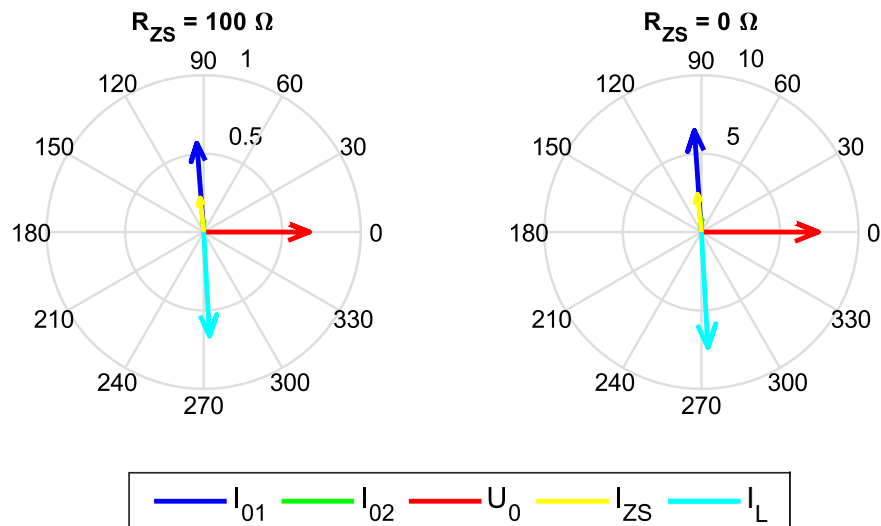
Tlumivka	Indukčnost L [mH]	$R_{ZS} = 0 \Omega$			$R_{ZS} = 100 \Omega$		
		U_0 [V]	I_L [A]	I_{ZS} [A]	U_0 [V]	I_L [A]	I_{ZS} [A]
L_1	330,0	43,429	0,408	2,470	7,669	0,076	0,419
L_2	6,4	14,881	7,372	4,807	1,345	0,664	0,435
L_3	38,6	34,379	2,840	0,103	27,981	2,299	0,083

Vidíme, že vypočtená indukčnost tlumivek L_2 a L_3 se od štítkových hodnot (5 mH respektive 40 mH) liší o jednotky mH. Porovnáním hodnot základní harmonické poruchového proudu I_{ZS} s hodnotou, které tento proud dosahoval při nekompensovaném ZS v izolované síti (což bylo 2,869 A pro $R_{ZS} = 0$) zjišťujeme, že s indukčností L_1 poruchový proud poklesl pouze o 14 % jeho původní hodnoty. Indukčnost L_2 nám poruchu naopak výrazně zhoršila. Indukčnost L_3 je poměrně blízko rezonance s kapacitou sítě a proud I_{ZS} je nižší o 96 %. Všimněme si také toho, že tlumivka v rezonanci (L_3) nám při odporovém ZS zvyšuje napětí U_0 oproti stavům mimo rezonanci (pokles U_0 při zvýšení odporu poruchy ($R_{ZS} = 100$) je při použití tlumivky L_3 menší než v případě L_1 a L_2).

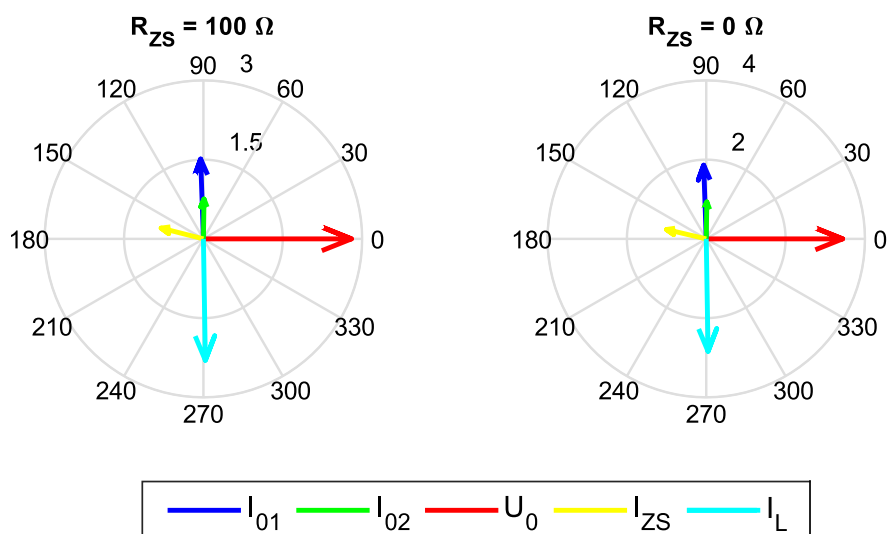
Na obrázcích 26 až 28 jsou fázorové diagramy základních harmonických složek všech měřených veličin, tedy netočivé složky napětí sítě U_0 , proudu vývodu s poruchou I_{01} a vývodu bez poruchy I_{02} , poruchového proudu I_{ZS} a kompenzačního proudu I_L .

Obr. 26 Výsledky experimentu s tlumivkou L_1 (nedokompensováno): Fázorové diagramy základních harmonických složek napětí U_0 (zobrazené v měřítku 1:30), proudů vývodů I_{01} , I_{02} , proudu I_{ZS} (v měřítku 1:2) a kompenzačního proudu I_L

Obr. 27 Výsledky experimentu s tlumivkou L_2 (překompenzováno): Fázorové diagramy základních harmonických složek napětí U_0 (zobrazené v měřítku 1:2), proudů vývodů I_{01} , I_{02} , proudu I_{ZS} (v měřítku 1:2) a kompenzačního proudu I_L

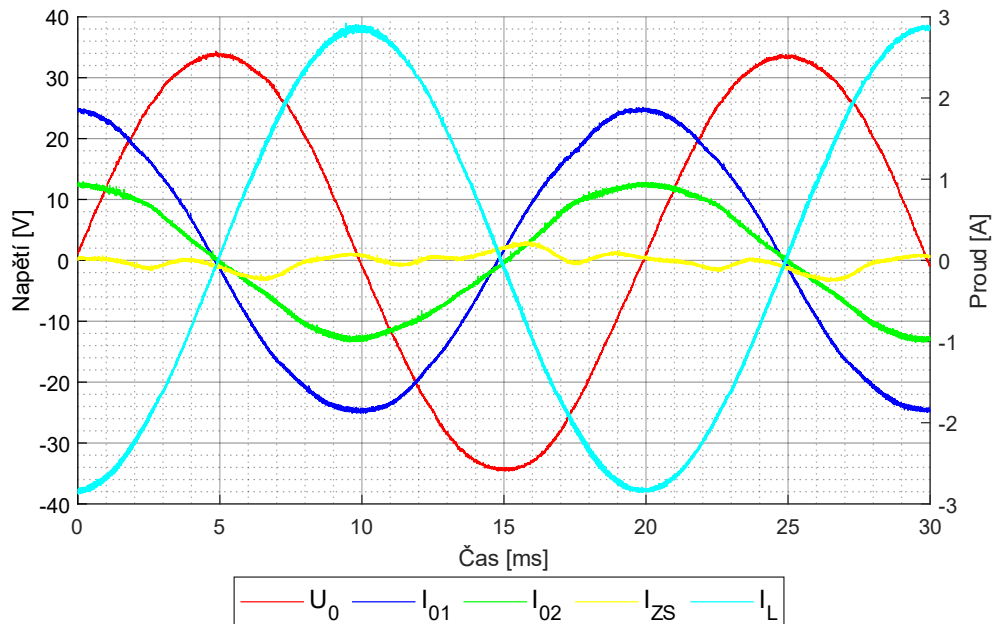

Obr. 28 Výsledky experimentu s tlumivkou L_3 (téměř vykompenzáno): Fázorové diagramy základních harmonických složek napětí U_0 (zobrazené v měřítku 1:10), proudů vývodů I_{01} , I_{02} , proudu I_{ZS} (v měřítku 10:1) a kompenzačního proudu I_L

Z výše uvedených fázorových diagramů je patrné, že kompenzací se mění velikost i fáze netočivé složky proudu na nepostiženém vývodu. S tlumivkou naladěnou do rezonance (čemuž je nejbližší L_3) se I_{01} a I_{02} dostávají do fáze a poruchový proud I_{ZS} zároveň dosahuje minima a má převážně činný charakter. Kromě svodu sítě však k této činné složce přispívá i samotná tlumivka svými ztrátami, díky kterým má i proud I_L svou činnou složku (což je nejvíce patrné u L_1 a L_2).

Na obrázku 29 jsou zobrazeny časové průběhy sledovaných veličin, naměřené při kovovém ZS kompenzovaném tlumivkou L_3 . Je zde patrné, že ve zbytkovém proudu I_{ZS} je vysoký podíl vyšších harmonických.

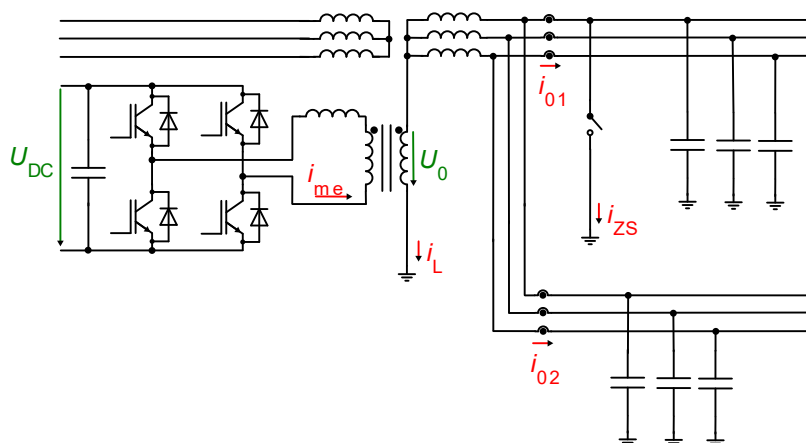

Obr. 29 Výsledky experimentu – kompenzace ZS zhasívací tlumivkou: Průběhy netočivé složky napětí sítě U_0 , proudu postiženého vývodu I_{01} , proudu nepostiženého vývodu I_{02} , poruchového proudu I_{ZS} a kompenzačního proudu I_L při kovovém zemním spojení kompenzovaném tlumivkou L_3

4.3 Kompenzace proudu ZS prostřednictvím měniče

Na obrázku 30 je schéma modelu sítě kompenzované měničem, připojeným k uzlu sítě přes transformátor. Byl použit stejný transformátor, jehož jedno vinutí bylo v předchozím experimentu použito jako indukčnost L_1 . Toto vinutí bylo mezi uzlem a zem připojeno i nyní a sloužilo jako primární vinutí. Další vinutí o stejných parametrech umístěné na stejném sloupku bylo použito jako sekundární a měnič k němu byl připojen přes filtrační tlumivku o jmenovité indukčnosti $100 \mu\text{H}$. Převod transformátoru byl 1:1.

Zdroj napájející stejnosměrný obvod měniče byl nastaven na napětí $U_{DC} = 60 \text{ V}$. Na střídavém zdroji bylo nastaveno stejné napětí jako v předchozích případech. Amplituda U_0 se při kovovém ZS opět pohybovala kolem 43 V.

Obr. 30 Kompenzace zemního spojení pomocí měniče

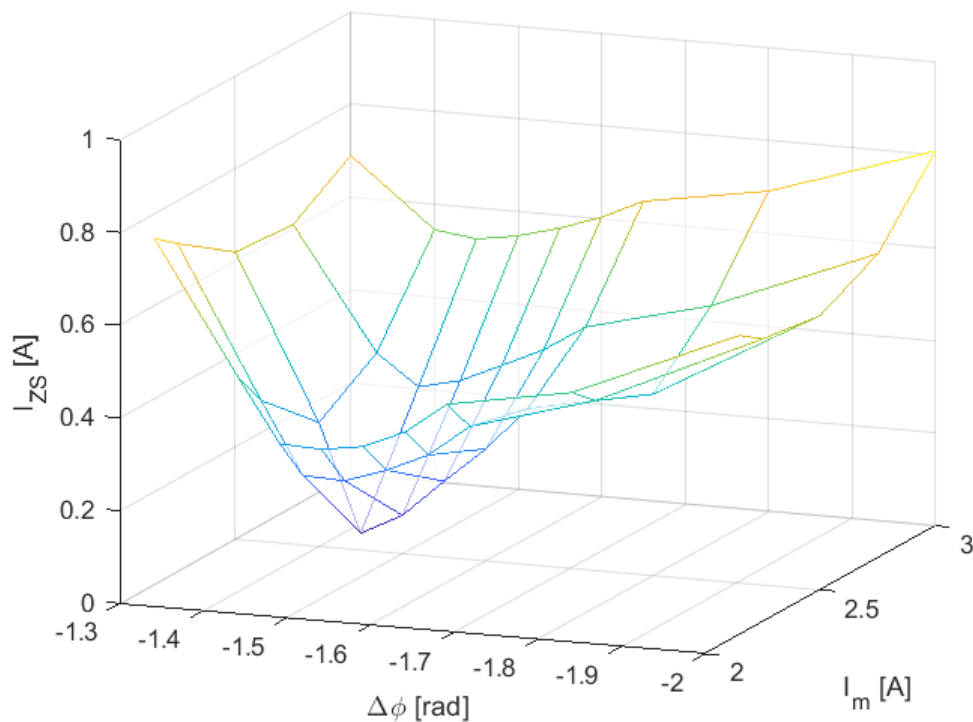
Chování soustavy při vypnutém měniči odpovídá síti v předchozím experimentu (kapitola 4.2) s indukčností L_1 , která poruchový proud kompenzuje pouze částečně (amplituda I_{ZS} byla 2,47 A). Následně byl měnič aktivován a řízen jako zdroj proudu o amplitudě I_m , fázově posunutém oproti napětí U_0 o úhel $\Delta\varphi$. Hodnoty I_m a $\Delta\varphi$ byly zadávány ručně před spuštěním, případně i během chodu měniče (nadřazené řízení nebylo předmětem řešení této práce).

Na základě měření poruchového proudu I_{ZS} byla nalezena oblast hodnot I_m a $\Delta\varphi$, ve které proud dosahoval minima. Poté byla provedena série měření pro několik různých hodnot I_m a $\Delta\varphi$ v okolí tohoto minima. Fourierovou transformací pak byla zjišťována amplituda základní harmonické složky I_{ZS} , výsledky jsou uvedeny v tab. 6.

Tab. 6 Výsledky experimentu – kompenzace pomocí výkonového měniče: Hodnoty amplitudy základní harmonické složky poruchového proudu I_{ZS} při různých hodnotách amplitudy požadovaného proudu I_m a úhlu $\Delta\varphi$. Barevně je vyznačeno dosažené minimum

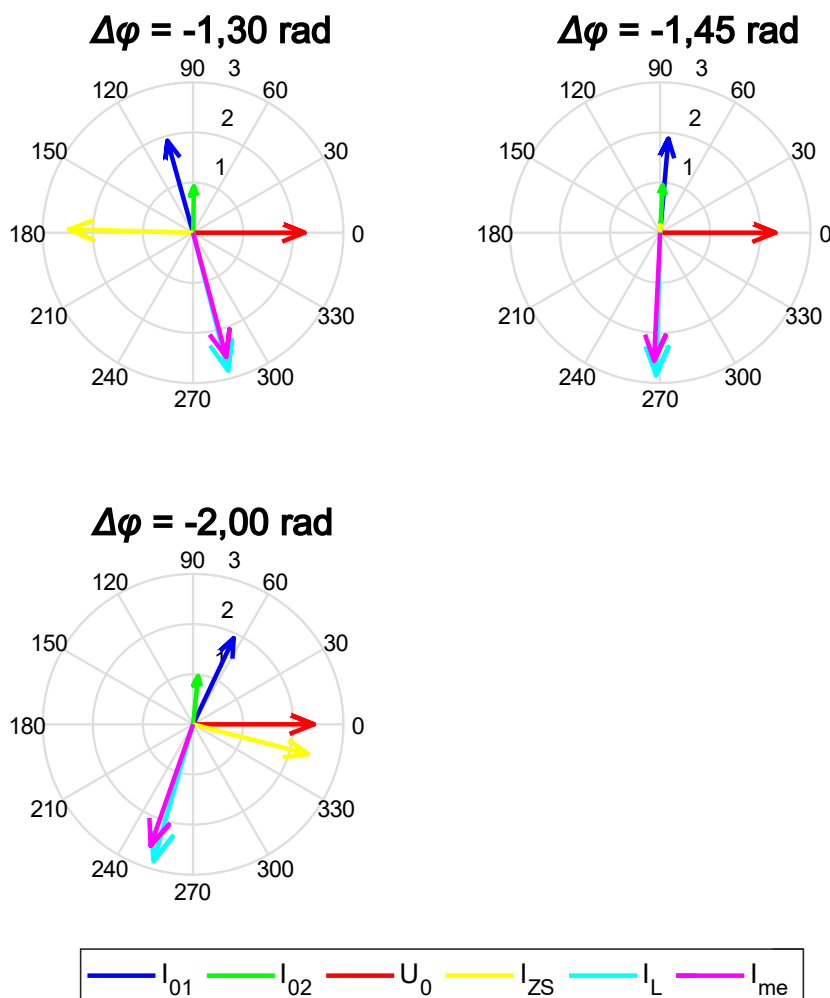
		Amplituda požadovaného proudu I_m [A]				
		2,15	2,25	2,50	2,75	3,00
Fázový posun $\Delta\varphi$ [rad]	-1,30	0,745	0,707	0,619	0,610	0,690
	-1,40	0,462	0,384	0,267	0,349	0,545
	-1,45	0,326	0,230	0,036	0,283	0,533
	-1,50	0,322	0,226	0,083	0,304	0,547
	-1,55	0,336	0,257	0,164	0,345	0,572
	-1,60	0,375	0,297	0,242	0,386	0,603
	-1,65	0,442	0,367	0,336	0,443	0,645
	-1,80	0,491	0,446	0,391	0,513	0,691
	-2,00	0,645	0,610	0,592	0,656	0,809

Zjištěné hodnoty amplitudy základní harmonické složky poruchového proudu I_{ZS} , v závislosti na amplitudě I_m a fázovém posunu $\Delta\varphi$ požadovaného kompenzačního proudu jsou též zobrazeny prostřednictvím grafu na obr. 31.

Obr. 31 Výsledky experimentu – kompenzace pomocí výkonového měniče: Graf amplitudy základní harmonické složky poruchového proudu I_{ZS} v závislosti na generovaném proudu (velikosti I_m a úhlu $\Delta\varphi$). Minimum I_{ZS} dosahuje hodnoty 36 mA a nastává při amplitudě generovaného proudu $I_m = 2,5$ A a úhlu $\Delta\varphi = -1,45$ rad.

Kromě poruchového proudu I_{ZS} byly opět měřeny i proudy vývodů I_{01} a I_{02} , celkový kompenzační proud I_L , napětí U_0 a také výstupní proud měniče I_{me} . Základní harmonické složky těchto veličin jsou znázorněny ve fázorových diagramech na obr. 32. Tyto fázorové diagramy se vztahují k nastavenému proudu $I_m = 2,5$ A, při kterém bylo dosaženo minimum I_{ZS} a ke třem vybraným hodnotám $\Delta\varphi$, z nichž jedna odpovídá stavu úplného minima I_{ZS} ($\Delta\varphi = -1,45$ rad).

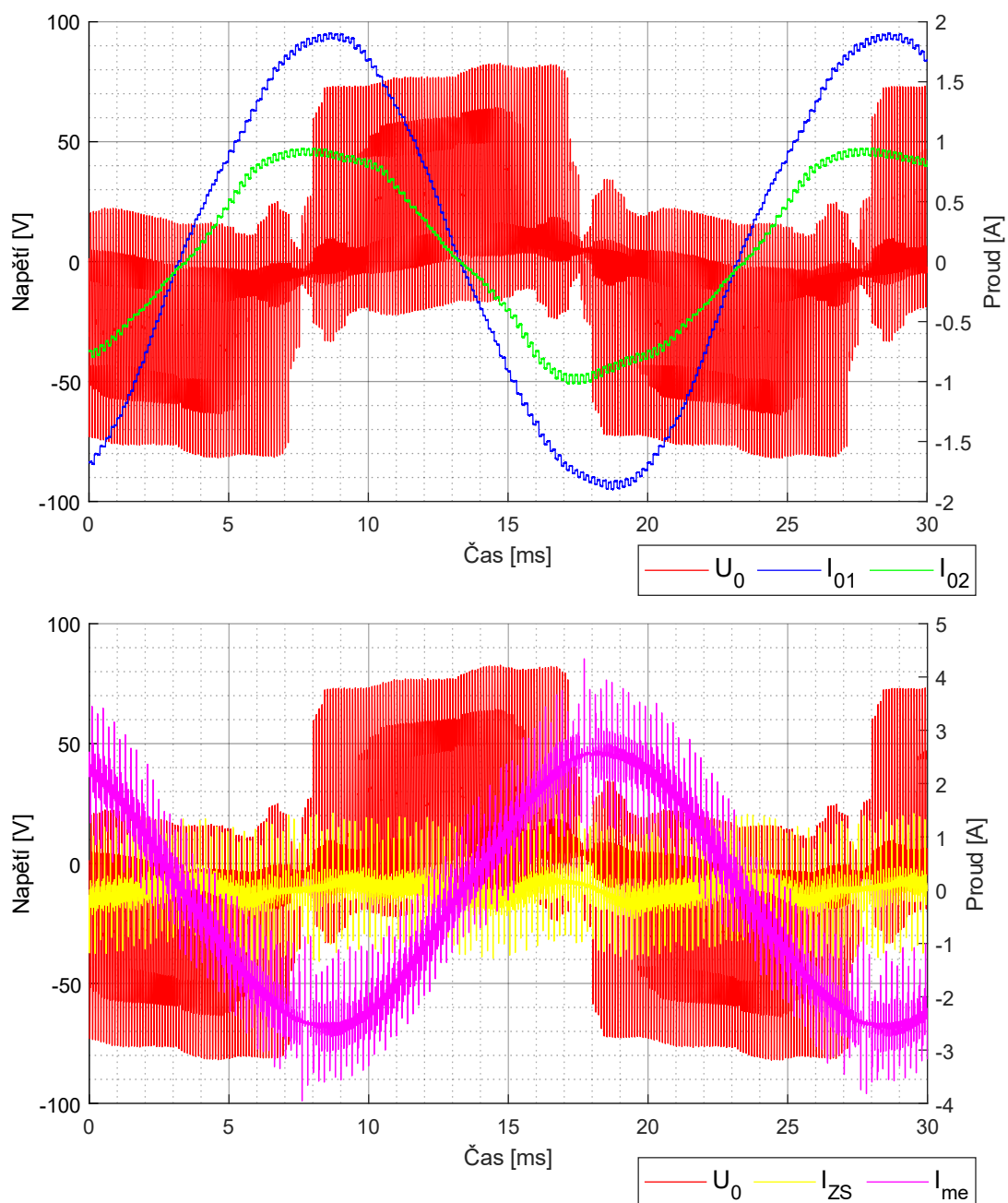

Obr. 32 Výsledky experimentu – kompenzace pomocí výkonového měniče: Fázorové diagramy základních harmonických složek napětí U_0 (zobrazené v měřítku 1:15), proudů vývodů I_{01} , I_{02} , proudu I_{ZS} (v měřítku 4:1), I_L a I_{me} při kompenzaci ZS měničem s nastavenou amplitudou požadovaného proudu $I_m = 2,5 \text{ A}$ a různých hodnotách úhlu $\Delta\varphi$

Při nastaveném úhlu $\Delta\varphi = -1,45 \text{ rad}$ měnič téměř dokonale kompenzuje jak jalovou, tak i nepatrnou činnou složku poruchového proudu. Při nastaveném úhlu $\Delta\varphi = -2 \text{ rad}$ je dodáváný činný výkon příliš velký (činná složka reziduálního proudu překompenzována) a při $\Delta\varphi = -1,3 \text{ rad}$ je činný výkon měničem naopak odebírán (činná složka reziduálního proudu podkompenzována). V obou případech se tím výrazně zvyšuje činná složka I_{ZS} .

V diagramech je také patrný rozdíl mezi proudem I_{me} tekoucím z měniče do sekundárního vinutí transformátoru a proudem I_L , což je proud protékající primárním vinutím (celkový kompenzační proud). Tento rozdíl je dán magnetizačním proudem transformátoru a jelikož primární vinutí tohoto transformátoru bylo použito v předchozím experimentu jako tlumivka L_1 , měl by tento proud odpovídat i kompenzačnímu proudu L_1 , který však kompenzoval jen malou část I_{ZS} .

Na obr. 33 vidíme průběhy všech sledovaných veličin, tedy netočivé složky napětí sítě U_0 , proudu vývodu s poruchou I_{01} a vývodu bez poruchy I_{02} , poruchového proudu I_{ZS} , kompenzačního proudu I_L a výstupního proudu měniče I_{me} , při dosaženém minimu I_{ZS} .

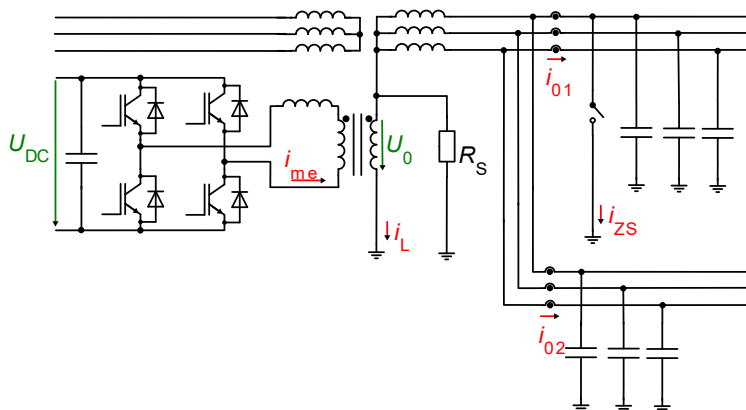

Obr. 33 Výsledky experimentu – kompenzace pomocí výkonového měniče: Netočivá složka napětí U_0 , proudu vývodů I_{01} , I_{02} proud zemního spojení I_{ZS} a výstupní proud měniče I_{me} při dosaženém minimu I_{ZS}

Z průběhů je patrné, že při provozu měniče je napětí U_0 výrazně deformované jeho spínací frekvencí. Spínací frekvence se také objevuje v samotném poruchovém proudu. Zmíněné jevy jsou způsobeny charakterem fyzického modelu sítě, který obsahuje pouze kondenzátory.

4.4 Kompenzace měničem při zesíleném svodu sítě

Pro zdůraznění možnosti kompenzovat činnou složku poruchového proudu (reziduální proud) byl proveden experiment, při kterém byl uměle zesílen svod sítě, jelikož kondenzátory použité v modelu sítě mají svod velmi nízký. Pro jednoduchost nebyl připojován paralelní rezistor na každou fázi, ale byl použit jeden rezistor, ve schématu označen jako R_S , připojen paralelně ke kompenzační tlumivce, viz obrázek 34. Odpor tohoto rezistoru je $R_S = 20 \Omega$.

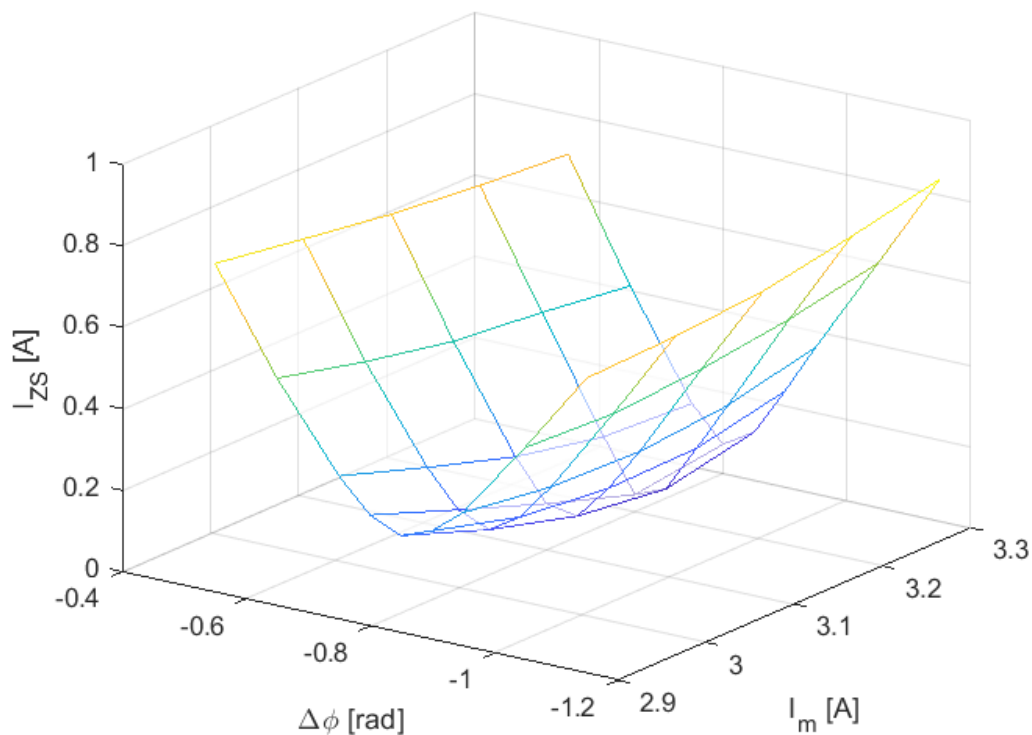
Obr. 34 Kompenzace zemního spojení pomocí výkonového měniče v síti se zesíleným svodem

Bez zapnutého měniče byla naměřena amplituda základní harmonické I_{ZS} 2,715 A, tedy více než bylo v síti bez R_S . Experiment byl proveden stejným způsobem jako v předchozím případě. Pozorováním poruchového proudu na osciloskopu byla vytipována oblast, ve které se nachází minimum a poté proběhla série měření pro několik různých hodnot I_m a $\Delta\varphi$ v této oblasti. Zjištěné hodnoty amplitudy základní harmonické složky I_{ZS} , jsou uvedeny v tabulce 7.

Tab. 7 Výsledky experimentu: Hodnoty amplitudy základní harmonické složky poruchového proudu I_{ZS} při různých hodnotách amplitudy požadovaného proudu I_m a úhlu $\Delta\varphi$. Barevně je vyznačeno dosažené minimum

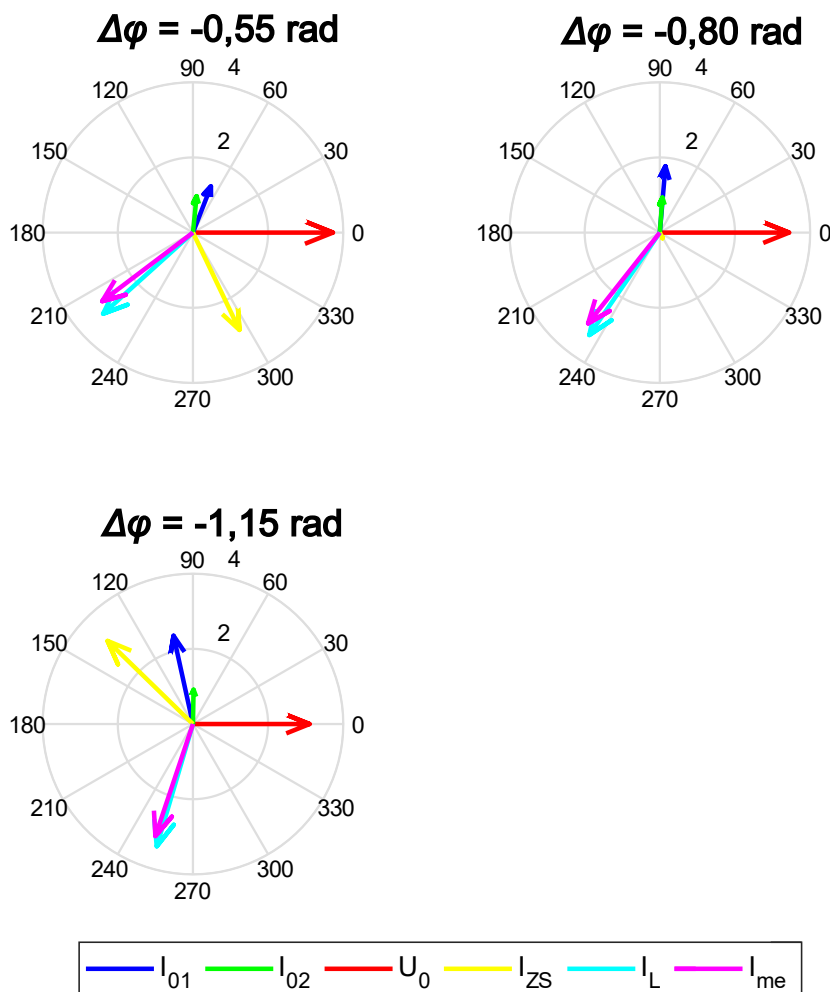
		Amplituda požadovaného proudu I_m [A]				
		2,9	3,0	3,1	3,2	3,3
Fázový posuv $\Delta\varphi$ [rad]	-0,55	0,807	0,773	0,741	0,717	0,701
	-0,65	0,559	0,505	0,462	0,439	0,410
	-0,75	0,352	0,279	0,212	0,167	0,155
	-0,80	0,273	0,192	0,113	0,042	0,072
	-0,85	0,239	0,160	0,099	0,072	0,118
	-0,90	0,267	0,207	0,184	0,189	0,236
	-0,95	0,328	0,298	0,291	0,311	0,361
	-1,05	0,521	0,511	0,527	0,557	0,600
	-1,15	0,726	0,734	0,752	0,793	0,839

Zjištěné hodnoty amplitudy základní harmonické složky poruchového proudu I_{ZS} , v závislosti na amplitudě I_m a fázovém posunu $\Delta\phi$ požadovaného kompenzačního proudu jsou též zobrazeny prostřednictvím grafu na obrázku 35.

Obr. 35 Výsledky experimentu – kompenzace ZS výkonovým měničem v síti se zesíleným svodem: Graf amplitudy základní harmonické složky poruchového proudu I_{ZS} v závislosti na kompenzačním proudu (velikosti I_m a úhlu $\Delta\phi$). Minimum I_{ZS} dosahuje hodnoty 42 mA a nastává při amplitudě kompenzačního proudu $I_m = 3,2$ A a úhlu $\Delta\phi = -0,8$ rad.

Kromě poruchového proudu I_{ZS} byly měřeny i proudy vývodů I_{01} a I_{02} , celkový kompenzační proud I_L , netočivá složka napětí sítě U_0 a také výstupní proud měniče I_{me} . Základní harmonické složky těchto veličin jsou znázorněny ve fázorových diagramech na obrázku 36. Tyto fázorové diagramy se vztahují k nastavenému proudu $I_m = 3,2$ A, při kterém bylo dosaženo minimum I_{ZS} a ke třem vybraným hodnotám $\Delta\phi$, z nichž jedna odpovídá stavu úplného minima I_{ZS} ($\Delta\phi = -0,8$ rad).

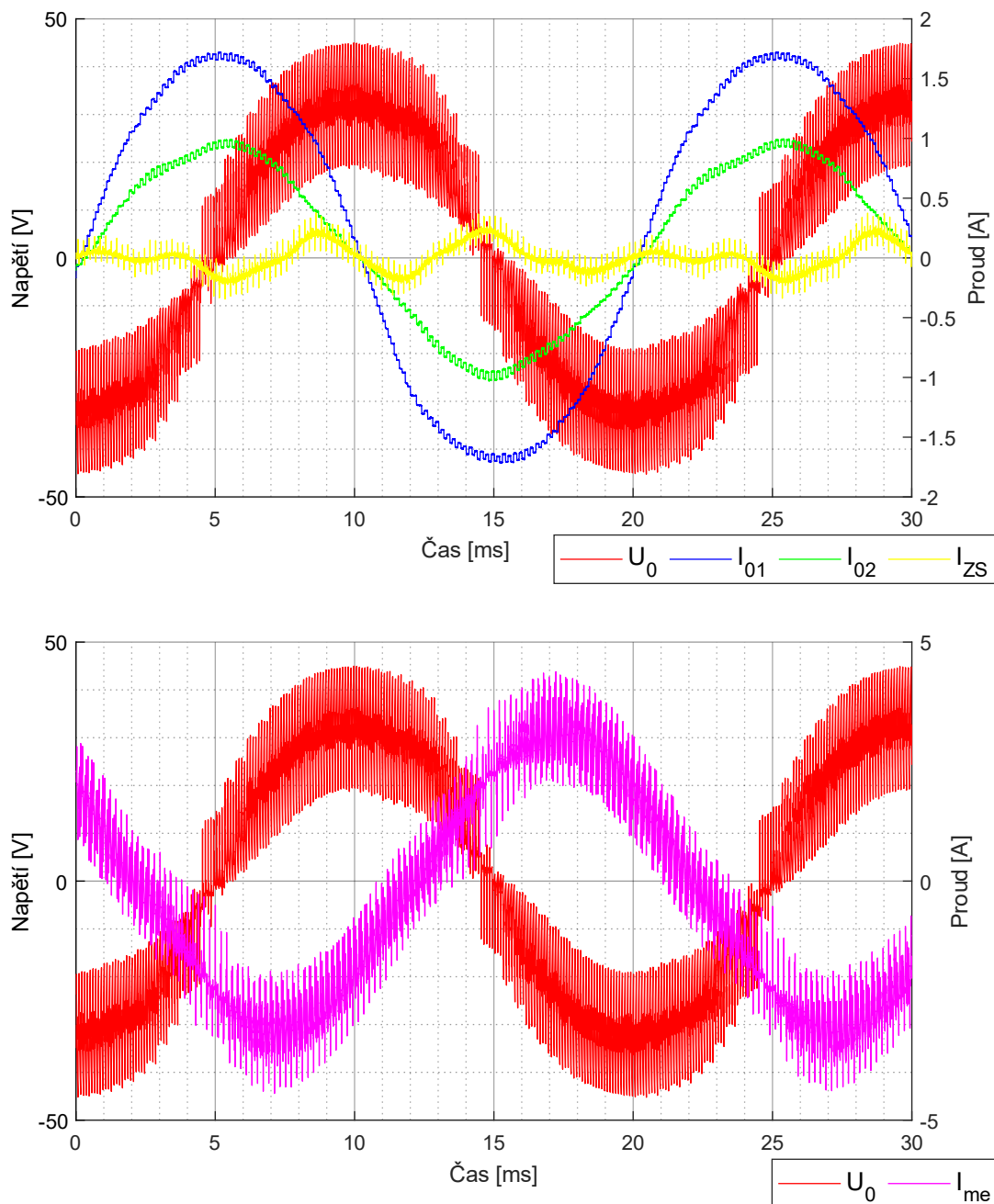

Obr. 36 Výsledky experimentu – kompenzace ZS výkonovým měničem v síti se zesíleným svodem: Fázorové diagramy základních harmonických složek napětí U_0 (zobrazené v měřítku 1:10), proudů vývodů I_{01} , I_{02} , proudů I_{ZS} (v měřítku 4:1), I_L a I_{me} při kompenzaci ZS měničem s nastavenou amplitudou požadovaného proudu $I_m = 3,2 \text{ A}$ a různých hodnotách úhlu $\Delta\varphi$

Z výsledků měření je zřejmé, že pro účinnou kompenzaci je třeba výrazně větší kompenzační proud než v předchozím případě a měnič dodává ještě větší činný výkon. Na obr. 36, kdy je dosaženo optimální kompenzace ZS (při $\Delta\varphi = -0,8 \text{ rad}$), je patrné výrazné vychýlení vektoru kompenzačního proudu do levé poloviny fázorového diagramu tak, aby byla dosažena potřebná velikost činné složky pro kompenzaci zesíleného svodového proudu sítě.

Na obrázku 37 jsou opět zobrazeny průběhy pro optimální kompenzaci výkonovým měničem sítě se zesíleným svodem. Je patrné, že připojením rezistoru R_S paralelně k primárnímu vinutí se změnil i vliv provozu měniče na deformaci U_0 provozem měniče. Podíl spínací frekvence v U_0 i v I_{ZS} je viditelně menší.

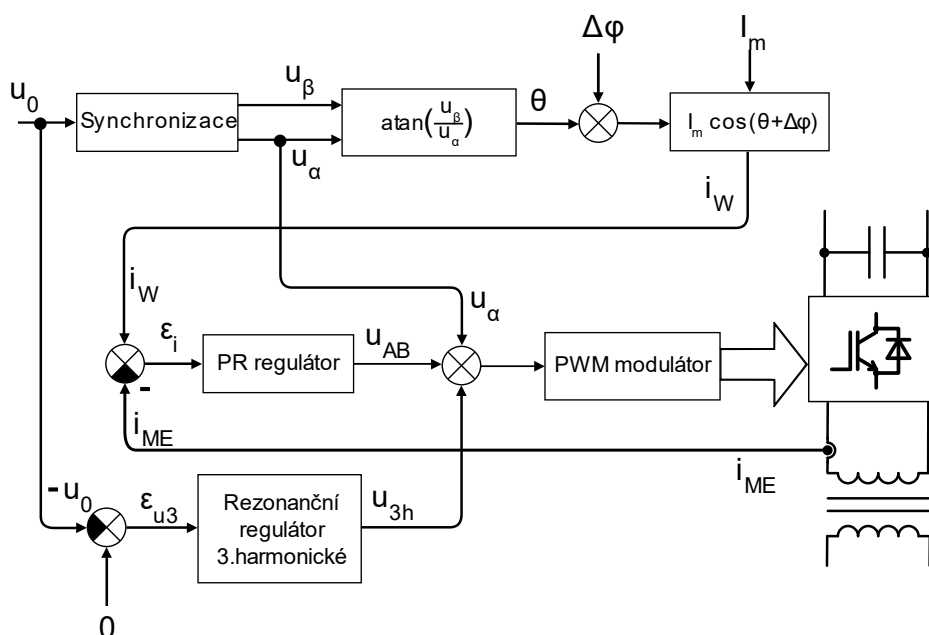
Obr. 37 Výsledky experimentu – kompenzace ZS výkonovým měničem v síti se zesíleným svodem: Průběh napětí U_0 , netočivé složky proudu postiženého vývodu I_{01} a nepostiženého vývodu I_{02} , poruchového proudu I_{zs} a výstupního proudu měniče I_{me} při dosaženém minimu poruchového proudu

4.5 Kompenzace třetí harmonické

Přítomnost vyšších harmonických složek v poruchovém proudu I_{zs} , způsobená charakterem fyzického modelu (vývody tvoří čistě kondenzátory, lokální přesycování magnetického obvodu napájecího transformátoru vlivem průchodu netočivé složky) představuje residuální proud reálné sítě, kde se často vyskytuje 3., 5, či 7. harmonická. Pro

kompenzaci byla zvolena třetí harmonická, která byla dominantní složkou zbytkového poruchového proudu.

Zapojení modelu sítě zůstalo stejné jako při předchozím experimentu (viz obrázek 34), ale řídicí software byl doplněn o algoritmus pro kompenzaci třetí harmonické, tedy složky s kmitočtem 150 Hz. Oproti kompenzaci základní harmonické je zvolený princip kompenzace třetí harmonické velmi zjednodušený. Vychází z úvahy, že bude-li netočivá složka napětí soustavy nulová, pak by teoreticky měl být nulový i proud protékající místem zemního spojení. Pro potlačení třetí harmonické složky napětí U_0 byl implementován rezonanční regulátor, jehož úkolem je udržet třetí harmonickou složku napětí U_0 na nízké, v ideálním případě nulové, hodnotě. Na obr. 38 je blokové schéma řízení měniče, které se od předchozího řízení (popsaného v kapitole 3.2) liší pouze přítomností rezonančního regulátoru třetí harmonické, jehož výstupní signál se přičítá k modulačnímu napětí měniče.

Obr. 38 Blokové schéma řízení měniče při kompenzaci třetí harmonické

Rezonanční regulátor je implementován stejným způsobem jako PR regulátor (popsaný v kapitole 3.2.3) s tím rozdílem, že není použita proporcionální složka a rezonanční složka je nastavena na frekvenci 150 Hz. Do regulátoru je přivedena odchylka ε_{u3} skutečné hodnoty U_0 od požadované hodnoty třetí harmonické. Jelikož je však tato požadovaná hodnota nulová, platí:

$$\varepsilon_{u3} = -u_0 \quad (4.3)$$

Zesílení regulátoru K_R bylo nastaveno na $K_R = 100$.

Během testování tohoto algoritmu byly vstupní parametry pro kompenzaci základní harmonické nastaveny na hodnoty, které odpovídaly minimu I_{zs} v předchozím experimentu, tedy $I_m = 3,2$ A, $\Delta\varphi = -0,8$ rad. Bylo znovu provedeno měření I_{zs} při vypnutém měničci, poté při kompenzaci měničcem s původním algoritmem (tedy s kompenzací pouze základní harmonické) a při kompenzaci s měničcem řízeným tímto novým výše popsaným algoritmem, kompenzujícím současně i třetí harmonickou. Výsledky jsou uvedeny v tab. 8.

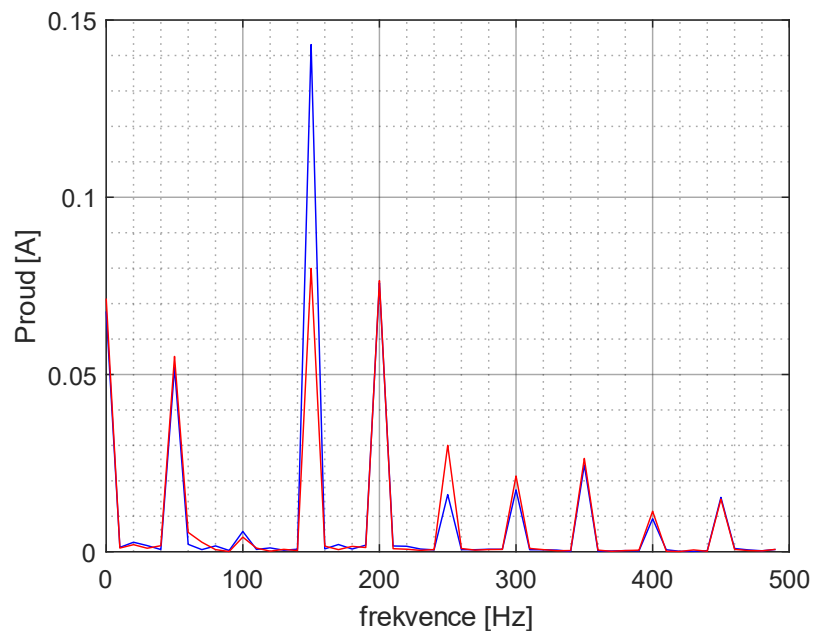
Tab. 8 Výsledky experimentu – kompenzace harmonických složek ZS výkonovým měničcem: Amplituda 1. a 3. harmonické složky poruchového proudu I_{zs} a) při vypnuté kompenzaci měničcem, b) při kompenzaci pouze 1. harmonické a c) při kompenzaci 1. i 3. harmonické

Kompenzace	Amplituda [A]	
	1. harmonická	3. harmonická
a) Bez kompenzace měničcem	2,734	0,131
b) Kompenzace pouze 1. harmonické	0,052	0,143
c) Kompenzace 1. a 3. harmonické	0,055	0,080

Jak je vidět s použitím algoritmu pro kompenzaci třetí harmonické nám její hodnota poklesla z 143 mA (při kompenzaci pouze základní harmonické) na 80 mA, což je pokles o 44 % původní hodnoty. Navzdory své jednoduchosti tak tento algoritmus výrazně přispěl k jejímu potlačení.

Je ovšem také vidět, že, třetí harmonická při zapnutém měničci s původním algoritmem (tedy při kompenzaci pouze základní harmonické) je o zhruba 8 % vyšší oproti stavu, kdy měnič nepracuje. To může být způsobeno mrtvými časy při spínání měniče, díky kterým je skutečné modulační napětí měniče nepatrně deformováno oproti průběhu U_{AB} , který do PWM modulátoru odesíláme. Nicméně oproti poklesu podílu třetí harmonické složky při její kompenzaci měničcem se jedná o nepatrný rozdíl.

Pro názornost je na obrázku 39 znázorněno amplitudové spektrum I_{zs} pro případ kompenzace obou harmonických složek i pro kompenzaci pouze základní harmonické.

Obr. 39 Výsledky experimentu – kompenzace třetí harmonické výkonovým měničem: Amplitudové spektrum poruchového proudu I_{ZS} při kompenzaci pouze první harmonické (modře) a první i třetí harmonické současně (červeně)

Zhodnocení a závěr

V rámci této práce byl ověřen princip kompenzace zemního spojení pomocí řízeného zdroje kompenzačního proudu, připojeného k uzlu sítě, a to jak prostřednictvím matematického modelu, tak prostřednictvím experimentů na sestaveném laboratorním prototypu distribuční sítě. Řízeným zdrojem proudu byl polovodičový měnič připojený k uzlu sítě prostřednictvím jednofázového transformátoru, představujícího zhášecí tlumivku s jejím pomocným vinutím. Magnetizační indukčnost tohoto transformátoru se na kompenzaci ZS podílela jen nepatrně.

Poruchový proud v reálné síti je tvořen jalovou a činnou složkou základní harmonické, ale také vyššími harmonickými složkami. Samotná zhášecí tlumivka, coby pasivní prvek, kompenzuje pouze jalovou složku na jedné zvolené frekvenci (obvykle základní harmonické). Měnič může zhášecí tlumivku doplňovat či ji úplně nahradit.

Během provedených experimentů nebyla zhášecí tlumivka naladěna do blízkosti rezonance a jalovou složku poruchového proudu kompenzovala pouze z malé části. Většinu jalové složky kompenzačního proudu dodával měnič.

Současně byla ověřena kompenzace činné složky poruchového proudu, především během experimentu, při kterém byl uměle zesílen svod sítě.

Nakonec byla úspěšně otestována i možnost kompenzace vyšších harmonických složek poruchového proudu, konkrétně pak třetí harmonické, která byla dominantní složkou reziduálního proudu při kompenzaci základní harmonické. Navzdory jednoduchosti algoritmu, použitého pro řízení kompenzace třetí harmonické, se podařilo její amplitudu snížit o 44 % oproti stavu kdy byla měničem kompenzována pouze základní harmonická.

Použitá literatura

- [1] TLUSTÝ, Josef. *Monitorování, řízení a chránění elektrizačních soustav*. Vyd. 1. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2011. ISBN 978-80-01-04940-2.
- [2] TOMAN, Petr. *Provoz distribučních soustav*. Vyd. 1. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2011. ISBN 978-80-01-04935-8.
- [3] MERTLOVÁ, Jiřina a Lucie NOHÁČOVÁ. *Elektrické stanice a vedení*. 1. vyd. V Plzni: Západočeská univerzita, Fakulta elektrotechnická, 2008. ISBN 978-80-7043-724-7.
- [4] *Zemní spojení v trojfázových soustavách* [online]. [cit. 2022-12-15]. Dostupné z: <https://www.powerwiki.cz/attach/ES/ZemniSpojeni.pdf>
- [5] WAKILEH, George J. *Power Systems Harmonics* [online]. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2001 [cit. 2023-04-17]. Power Systems. ISBN 978-3-642-07593-3. Dostupné z: doi:10.1007/978-3-662-04343-1
- [6] PEROUTKA, Zdeněk a Ivan MATULJAK. *The apparatus compensating ground currents connected to a transformer neutral point*. European patent application. EP2599179. Uděleno únor 2016.
- [7] PEROUTKA, Zdeněk a Ivan MATULJAK. *The apparatus compensating ground currents connected to phase conductors of a distribution system*. European patent application. EP2599180. Uděleno říjen 2014.
- [8] KOMRSKA, Tomas, Antonin GLAC, Jakub TALLA, Bohumil SKALA, Jan STEPANEK, Lubes STREIT a Zdenek PEROUTKA. *Ground Fault Active Compensation in Emulated Distribution Grid of 10 kV*. In: *2020 22nd European Conference on Power Electronics and Applications (EPE'20 ECCE Europe)* [online]. IEEE, 2020, P.1-P.6 [cit. 2023-04-26]. ISBN 978-9-0758-1536-8. Dostupné z: doi:10.23919/EPE20ECCEurope43536.2020.9215872
- [9] KOŠAN, Tomáš. *MLC interface - vývojový kit pro víceúrovňové měniče s procesorem a FPGA*. Plzeň, 2016. Výzkumná zpráva. Západočeská univerzita v Plzni.
- [10] KOČVARA, Antonín. *Uzemňování elektrických zařízení*. Vyd. 1. Praha: IN-EL, 1995. Knižnice Elektro.

